Această carte apare sponsorizată de
FUNDAȚIA SOROS
PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

GRIGORE CEL MARE

DIALOGURI DESPRE MOARTE

Traducere din limba latină, Introducere și Note
de
GEORGE BOGDAN ȚÂRA

AMARCORD

EDITURA AMARCORD
Timișoara, 1998

Colecția **GRĂUNTELE DE MUȘTAR**
Colecție îngrijită de **ROBERT LAZU**

Coperta : **CĂTĂLIN POPA**
Consilier editorial : **ION NICOLAE ANGHEL**

INTRODUCERE

1. Ar fi trebuit să surprindă faptul că opera Sfîntului Grigore cel Mare a fost îndeobște ignorată în spațiul cultural românesc. Mai mult, însuși numele autorului a prilejuit, pentru omul de rînd, confuzia cu sfinții părinți din Biserica răsăriteană : Grigore de Nazians și Grigore de Nyssa.

După Leon cel Mare, Sfîntul Grigore a fost singurul papă care a primit acest supranume. Astfel, posteritatea îi recunoștea atît meritul de a fi păstrat și reorganizat biserica într-o perioadă nefastă, marcată de invazii barbare și de calamități naturale, cît și pe acela de a fi lăsat o operă care restabilea o punte între scrierile sale și cele ale ilustrului său predecesor, Augustin de Hippona. Profesorul F. Cayré spunea că „a fost, în vremea sa, un ecou îndepărtat al vocilor Sfîntului Augustin și Sfîntului Léon"[1]. *Cu*

[1] F. Cayré, *Spirituels et mystiques des premiers temps*, Paris, Librairie Arthème Fayard, 1956, p. 60.

siguranță însă că nu numai această filiație i-a atras și titlul de doctor *al Bisericii catolice, ci și importanța operei și ortodoxia doctrinală. El întregea astfel galeria celor patru mari doctori ai Bisericii latine, rînduindu-se alături de Sfîntul Ambrozie al Milanului, de Sfîntul Ieronim și de Sfîntul Augustin.*

Grigore cel Mare poate fi considerat ultimul mare scriitor creștin al antichității latine tîrzii și, în același timp, primul mare autor creștin al evului mediu. La cumpăna dintre cele două perioade, papa Grigore a fost o personalitate complexă, în care s-au întîlnit tradiția vieții creștine și cea, mult mai îndepărtată, dar încă vie, a spiritului roman. J. Tixéront afirma despre el că este „un roman, un spirit moderat, care se ferește de excese și nu încearcă imposibilul"[2]. *În contextul vremii sale, această caracterizare însemna păstrarea unui simț practic, de care aveau nevoie atît biserica, reprezentată de cler, cît și* ecclesia, *ca adunare a credincioșilor. Fără să abordeze marile probleme ale teologiei, căci timpul disputelor vehemente pe acest tărîm trecuse, a explicat cărți întregi din* Sfintele Scripturi, *pentru a*

[2] J. Tixéront, *Précis de patrologie*, treizième édition, Paris, Librairie Lecoffre, 1942, p. 483.

folosi oamenilor bisericii, și semnele vremii, pentru a împlini speranța sau teama semenilor săi aflați în așteptarea celei de-a doua veniri a Mîntuitorului.

2. Grigore cel Mare s-a născut în anul 540 d. Hr., la Roma, într-o familie de patricieni cu o veche tradiție creștină: un strămoș al său, Felix al II-lea, fusese papă, iar mama sa, Sylvia, și cele două surori ale tatălui, Tarsilla și Aemiliana, fuseseră cinstite ca sfinte.

A beneficiat de o pregătire intelectuală completă, care i-a permis o ascensiune rapidă în administrația romană. În 572 atinsese deja, pentru doi ani, înalta funcție de praefectus Urbis. *Experiența acumulată cu această ocazie îi va fi de mare folos mai tîrziu, ca prim slujitor al bisericii.*

Surprinzător, la moartea tatălui, a transformat casa părintească de pe colina Caelius în mănăstire, după care a fondat alte șase mănăstiri pe domeniile sale din Sicilia. Pentru Grigore cel Mare, această perioadă din viață a însemnat o apropiere tihnită de Sfintele Scripturi *și de scrierile patristice, o perioadă de desăvîrșire a propriei culturi religioase.*

Din 579 însă, după ce este uns diacon, pleacă la Constantinopol ca nunțiu al papei Pelagius al II-lea. În această împrejurare, contactul său cu creștinismul răsăritean va fi neîntrerupt vreme de șase ani. Faptul că, în tot acest timp, nu s-a gîndit să învețe limba greacă a fost înțeles ca un indiciu al rupturii „dintre cele două culturi, dintre cele două părți ale creștinătății"[3]. *Noi am înclina să considerăm acest lucru ca pe o dovadă a unității (încă) a imperiului, unitate asigurată de limba latină.*

Întors la Roma, Grigore își dorește să se retragă în mănăstire. La începutul anului 590, papa Pelagius moare răpus de ciumă, iar Grigore este ales în locul lui, în aclamațiile clerului și ale poporului, dar împotriva propriei voințe. Acest episod din viață avea să-l apropie și mai mult de maestrul său spiritual, Sfîntul Augustin, care fusese ales episcop de Hippona în aceleași condiții.

Activitatea din timpul pontificatului depășește chiar importanța scrisului său. Grigore a trebuit să-și păstorească credincioșii în timpul unor mari încercări: ciumă, inundații, foamete, să îi

[3] Pierre Thomas Camelot, *Encyclopedia Universalis*, vol. 10, p. 925, s.v. *Grégoire le Grand*.

păzească de rătăciri: donatiștii (în Africa) și maniheiștii (în Sicilia), să îi ferească din calea barbarilor: invaziile longobarzilor. A purtat pe umeri povara responsabilității întinselor avuții și posesiuni ale Sfîntului Scaun, din Sicilia pînă în Dalmația și Illyria și din Africa pînă în Galia. Pentru el însuși n-a păstrat decît titlul de servus servorum Dei, *refuzîndu-le pe toate celelalte. Echilibrul și mintea ordonată nu l-au înșelat nici cînd s-a judecat pe sine, nici cînd a trebuit să hotărască, în situații mai delicate, împotriva maltratării schismaticilor sau în favoarea folosirii de către evrei a propriilor sinagogi.*

A sporit puterea bisericii și a apărat universalitatea credinței creștine în situații cît se poate de concrete. Din cauza invaziei anglo-saxone în Britania, viața creștină decăzuse în această provincie încă din secolul al V-lea d. Hr. Crescîndu-i și educîndu-i în mănăstiri pe sclavii tineri, din același neam cu invadatorii, cumpărați din Galia, i-a transformat în misionari creștini. Augustin, trimisul lui Grigore și conducătorul acestor misionari, va deveni primul arhiepiscop de Canterbury.

În sfîrșit, mai trebuie să amintim că de numele papei Grigore se leagă și organizarea cînteculi liturgic în Biserica catolică, chiar

dacă originile cîntecului gregorian sînt mai vechi decît perioada secolului al VI-lea.

Trupul său chinuit de boală, dar cu o excepțională putere de lucru, a primit binemeritata odihnă în ziua de 12 martie a anului 604 d. Hr.

Poate să deranjeze o asemenea prezentare encomiastică, dar istoria însăși, precum și istoria ecleziastică nu au păstrat mărturii împotriva Sfîntului Grigore cel Mare, fie și numai din dorința de a-i nuanța biografia. Nu la fel a fost judecat și de istoria literară, care a înregistrat atît argumentele celor copleșiți de opera lui, cît și pe ale celor nemulțumiți și revoltați de aceleași scrieri.

3. Capitolul pe care Pierre de Labriolle i-l dedică în Istoria literaturii latine creștine[4] *începe cu afirmația lui Ildefonse, episcop de Toledo în secolul al VII-lea, pentru care antichitatea nu mai arătase ceva pe potriva Sfîntului Grigore cel Mare. Dar, în continuarea aceluiași capitol, este adusă și obiecția criticului Harnack, care vedea la Grigore încercarea de a*

[4] Pierre de Labriolle, *Histoire de la littérature latine chrétienne*, deuxième édition revue et augmentée, Paris, Société d'Edition «Les belles lettres», 1924, pp. 685–695.

coborî elementele spirituale ale doctrinei tradiționale la un nivel de înțelegere vulgar.

Această ambiguitate este justificată formal de varietatea scrierilor Sfîntului Grigore. Departe de a avea o dimensiune comparabilă cu cea a operei Sfîntului Augustin, creația papei Grigore cuprinde : epistole, dialoguri, omilii și reguli canonice. Acestea erau adresate preoților și călugărilor, dar și oamenilor însemnați ai vremii sau chiar poporului de rînd.

Ambiguitatea este întreținută și de una din trăsăturile de conținut ale operei Sfîntului Grigore. Manfred Fuhrmann observa că „operele sale nu conțin citate din autori antici ; însă nici pe scriitorii mai vechi ai bisericii nu i-a folosit decît rar"[5].

Primele scrieri sînt legate de perioada petrecută la Constantinopol. Expositio in librum Job, sive Moralium libri XXXV *este o lucrare întinsă (șase volume), în care observațiile de ordin moral au primat asupra tuturor celorlalte, impunînd chiar titlul cărții. E destinată în primul rînd clerului, originea ei aflîndu-se*

[5] Manfred Fuhrmann, *Rom in der Spätantike. Porträt einer Epoche*, Hamburg, Rowohlts Enzyklopädie, 1996, p. 342.

într-un ciclu de prelegeri pe diferite teme, adresate călugărilor care-l însoțeau.

XX Homiliae in Ezechielem și LX Homiliae in Evangelia *cuprind predici din timpul pontificatului. Prima, datînd din anul 593, a trecut mai puțin observată poate și din cauza momentului delicat cu care a coincis scrierea ei: amenințarea Romei de către barbari. În schimb, cea de-a doua lucrare, alcătuită ca un ciclu de predici pentru un an întreg, a fost mult mai cunoscută și mai citată de către teologii evului mediu, ca și de cei ce au urmat.*

Opera care s-a bucurat însă de cea mai mare căutare s-a numit Dialogi *și a fost scrisă între 593 și 594. În cuprinsul celor patru cărți care o compun, Sfîntul Grigore vorbește de minuni și miracole. În primele trei cărți, acestea sînt săvîrșite de sfinții din Italia, cartea a II-a fiind dedicată în întregime Sfîntului Benedict, iar cartea a IV-a este o dezbatere în jurul ideii de moarte. Maniera foarte simplă și accesibilă în care au fost scrise dialogurile explică succesul pe care l-au avut într-o lume avidă de dovezi ale minunilor lui Dumnezeu pe pămînt. Universalitatea acestei mentalități indică motivul pentru care* Dialogurile *au fost traduse*

în greacă, în arabă, în anglo-saxonă, în franceza veche și în italiană.

Liber regulae pastoralis *a fost scrisă în exclusivitate pentru cler, în jurul anului 591. Aici sînt tratate virtuțile și faptele care trebuie urmărite de către preot și se arată în ce mod trebuie educați credincioșii. Și această lucrare a avut un mare răsunet, devenind în scurt timp carte de căpătîi pentru preoți și duhovnici.*

Cele 848 de epistole ale Sfîntului Grigore cel Mare au fost reunite într-un Registrum. *Deși se pare că cea mai mare parte a lor nu s-a păstrat, totuși ele refac atmosfera politică și religioasă a vremii și dau măsura adevăratei personalități a papei Grigore.*

4. Perioada în care a scris Sfîntul Grigore cel Mare a fost numită convențional epoca decadenței și a sfîrșitului literaturii patristice. *După cum am arătat mai sus, el este, într-adevăr, autorul cu care se face trecerea de la antichitatea tîrzie la evul mediu. Credem însă că termenul de* decadență *necesită totuși o nuanțare. Față de limba și de literatura clasică latină, scrierile autorilor creștini au fost mereu considerate ca aparținînd unei*

perioade de decadență. Prin urmare, și literatura creștină a secolelor IV și V d. Hr., deși recunoscută ca apogeul literaturii patristice, n-ar fi fost altceva decît o epocă de declin a literaturii antice în ansamblu. Cine erau scriitorii acestui timp? Sfîntul Augustin, Sfîntul Ieronim, Sfîntul Ambrozie sau Sfîntul Ilarie sînt cele mai ilustre nume ale unei perioade extrem de dense din literatura latină. Operele lor, care s-au impus și dincolo de porțile bisericilor sau de zidurile mănăstirilor, au creat o spiritualitate nouă, care înclinăm să credem că a rezistat pînă astăzi în fața unei istorii extrem de bogate a mentalităților și a curentelor culturale.

Tot acum s-a creat o limbă nouă, în sensul în care rigorismului din latina clasică i s-a opus permisivitatea latinei creștine față de împrumuturile de termeni din greacă și ebraică. Această situație îl determina pe profesorul Olegario García de la Fuente să afirme că „e absurd să se opună «latina tîrzie», «latinei clasice», subevaluînd-o pe prima și supraevaluînd-o pe a doua, cînd, în realitate, «latina tîrzie», în general, și «latina creștină», în particular, sînt mult mai bogate și mai variate decît «latina clasică», deoarece «latina tîrzie» permite intrarea din nou în limbă a elementelor care au fost eliminate de apărătorii latinității clasice“[6].

Referindu-ne la limba operei Sfîntului Grigore cel Mare, remarcăm faptul că, la sfîrșitul secolului al VI-lea d. Hr., atît cuvintele împrumutate, cît și cele nou create în latină aveau drept de cetate, fiind de multă vreme asimilate de limba scrierilor creștine. Un alt fenomen atrage însă atenția, mai cu seamă în Dialoguri. *Începînd cu primii scriitori ai perioadei patristice, Tertulian sau Ciprian al Cartaginei, a existat la creștini preocuparea de a se face înțeleși printr-o exprimare cît mai directă, printr-un stil cît mai simplu și mai firesc, dar, de fiecare dată, li s-a reproșat scriitura prea elaborată și stilul tributar retoricii clasice. În* Dialogurile *Sfîntului Grigore, atît limba cît și stilul par să se apropie cel mai mult de latina uzuală, de latina vorbită nu de oamenii cei mai instruiți. Termenii sînt, în general, cunoscuți și pot fi întîlniți de două-trei ori în cadrul aceleiași fraze, fără ca autorul să lase impresia că ar fi deranjat de repetiție. Frazele au dimensiuni variabile, în funcție de*

[6] Olegario Garcia de la Fuente, *Introduccion al latin biblico y cristiano*, Madrid, Ediciones Clasicas, 1989, p. 15.

pasaje: narative sau dialogate, iar sintaxa e simplificată, avînd chiar o tendință spre monotonie.

Despre stilul Sfîntului Grigore, J. Țixéront afirma că „oferă, în general, o simplitate și o gravitate care se potrivesc cu caracterul scriitorului și care contrastează cu emfaza și cu afectarea atît de obișnuite pe atunci"[7].

Tocmai simplitatea și gravitatea sînt trăsăturile stilului pe care le impune subiectul abordat în Dialoguri, *cu precădere în cartea a IV-a. Moartea, ca moment esențial al existenței omului, nu este decît o trecere dintr-o viață într-o altă viață*[8]. *Desigur, ideea nu aduce nimic nou pentru creștinul autentic, dar surprinde, în carte, firescul acestui moment. Absența tragicului manifest este înlocuită de tensiunea pe care o implică interferența dintre cele două lumi în persoana muribundului. Cel mai adesea, înconjurat de cei apropiați și în*

---

[7] J. Tixéront, *op. cit.*, p. 484.

[8] V. Philippe Ariès, *L'Homme devant la mort*, Paris, Editions du Seuil, 1977, p. 20: „De cînd Hristos a înviat și a biruit asupra morții, moartea în această lume este adevărata moarte, iar moartea fizică este calea spre viața veșnică. De aceea, creștinul e îndemnat să dorească moartea cu bucurie, ca pe o nouă naștere".

prezența divinului numai de el văzut, dar resimțit de toți, el știe unde, cînd și cum va pleca. Menirea lui e să releve și celorlalți implicarea divinului în viața lor, precum și participarea oamenilor la dumnezeire.

Sîntem conștienți că viziunea despre moarte a omului modern este mult mai amplă decît cea pe care o va găsi în rîndurile cărții de față, dar poate, nu mai profundă. E prea puțin probabil ca el să-și schimbe părerile sau convingerile în urma unei simple lecturi. Cîștigul celui însetat de cunoaștere va fi corecta formulare a unora din întrebările care îi reamintesc omului ceea ce este, iar cîștigul celui dornic de înțelepciune va fi pe mai departe credința. *Acesta este un posibil mesaj al dialogului dintre un călugăr, pe nume Petru, care își asumă rolul de* advocatus diavoli, *și Sfîntul Grigore cel Mare, care se supune întrebărilor cu siguranța pe care i le dau experiența și credința. Recunoaștem în răspunsurile sale acea responsabilitate pe care papa Grigore o simțea față de cler și mai cu seamă față de oamenii simpli. Acestora din urmă li se adresează el prin numărul mare de pilde, care întăresc de fiecare dată răspunsul dat la întrebarea călugărului. De fapt, tocmai aceste pilde dau impresia de creație populară, uneori*

chiar naivă. Să nu ne deziluzionăm citindu-le : pentru omul evului mediu, ele au corespuns unui orizont de așteptare obsedat de miraculos. Despre popularitatea acestor pilde, Pierre de Labriolle afirma că „imaginația populară catolică îi datorează lui Grigore mai mult decît oricăruia dintre Părinții care l-au precedat“[9]. *Efectul lor asupra cititorilor sau, mai curînd, asupra ascultătorilor din acea vreme cu greu și-ar putea găsi un termen de comparație.*

Pildele sînt mărturii, personajele lor sînt oameni știuți de către toți sau persoane despre care se dau toate detaliile necesare pentru a fi circumscrise timpului și locului povestirii. Diavolul e cvasiinexistent, dar trimișii săi, duhurile rele, au putere deplină asupra sufletului păcătos, chiar dacă a aparținut unui slujitor al lui Dumnezeu. Ele tîrăsc afară trupul celui care a cerut să fie înmormîntat în biserică, crezîndu-se protejat de sfințenia locului, sau răpesc sufletul unui copil prin a cărui gură era hulit numele Domnului.

Pentru cei care au iubit și au împlinit cuvîntul lui Dumnezeu, dar n-au fost, în cele

[9] Pierre de Labriolle, *op. cit.*, p. 685.

din urmă, fără greșeală, există posibilitatea mîntuirii. Rugăciunea stăruitoare a celorlalți îi poate ajuta să se salveze pe patul de moarte sau chiar după moartea trupului.

Totuși, prezența diavolului e nesemnificativă în comparație cu cea a trimișilor lui Dumnezeu. Fecioara Maria, apostolii, îngerii sau sfinții li se arată unora dintre muribunzi, pentru a-i încredința de viața lor viitoare. Efectul acestor apariții este însă mai mare asupra celor cărora încă nu li s-a împlinit sorocul. Pentru ei, întîlnirea cu sacrul e accidentală, dar suficientă pentru a-i simți forța și pentru a rămîne marcați pe mai departe. Ei vor deveni mărturisitorii unor întîmplări neobișnuite și ai unor senzații cu neputință de redat în cuvinte, dar pe care le-au trăit ei înșiși.

În ultimă instanță, credem că aceste pilde trebuie înțelese ca o mărturie a celor care au văzut și au crezut *pentru cei* care n-au văzut și au crezut, *căci își doreau să creadă.*

GEORGE BOGDAN ȚÂRA

DIALOGURI DESPRE MOARTE

Notă:

Traducerea a fost făcută după textul latin din ediția bilingvă însoțită de aparat critic, apărută în cadrul prestigioasei colecții „Sources chrétiennes": Grégoire le Grand, *Dialogues*, tome III *(Livre IV)*, Texte critique et notes par Adalbert de Vogüé, Traduction par Paul Antim, Index et tables, Paris, Les Éditions du Cerf, 1980.

Citatele din textul biblic au fost reproduse, de regulă, după *Biblia sau Sfînta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, 1975. În cazul neconcordanțelor dintre versiunea canonică românească și cea latină, am efectuat o nouă traducere, conformă cu textul sacru citat de Grigore cel Mare.

1. După ce a fost alungat, din propria-i vină, de la bucuriile raiului, primul părinte al neamului omenesc a cunoscut chinul exilului și al orbirii de care suferim, căci, păcătuind, a ieșit din condiția lui de atunci și n-a mai putut vedea acele bucurii ale cetății cerești, pe care le contemplase înainte. În rai, omul se obișnuise să se bucure mereu de cuvîntul lui Dumnezeu și să se împărtășească din duhul preafericiților îngeri, datorită curăției inimii și înălțimii gîndurilor. Dar, după ce a căzut aici, s-a îndepărtat de acea lumină a minții de care fusese pătruns.

2. Noi, deși născuți din carnea acestuia în întunericul exilului, am auzit de o cetate cerească, am aflat că locuitorii ei sînt îngerii Domnului, că sufletele celor drepți și desăvîrșiți sînt împreună cu acești îngeri ; dar trăitorii după trup se îndoiesc că ar exista ceva ce să nu vadă cu ochii trupești, fiindcă cele nevăzute nu se pot cunoaște prin experiență. Părintele nostru dintîi n-a avut această îndoială, căci, deși alungat de la bucuriile raiului, își amintea

ce a pierdut tocmai pentru că văzuse. Ceilalți însă nu pot nici să priceapă, nici să-și amintească cele auzite, fiindcă nu au, aidoma părintelui dintîi, experiența din trecut.

3. E ca și cum o femeie însărcinată ar fi aruncată în temniță și, acolo, ar da naștere unui copil care, odată născut, ar fi hrănit și crescut în închisoare. Dacă se întîmplă ca mama care i-a dat viață să-i vorbească de soare, de lună, de munți și cîmpii, de zborul păsărilor, de alergarea cailor, acela, născut fiind și hrănit în temniță, nu va ști decît de întunericul ei, îndoindu-se de cele ce aude că există, pentru că nu le-a cunoscut din proprie experiență. Tot astfel și oamenii, născuți fiind în întunericul exilului, cînd aud vorbindu-se de cele nevăzute și mai presus de ei, nu cred că sînt adevărate, pentru că nu le cunosc decît pe cele văzute și lipsite de importanță, în mijlocul cărora s-au născut.

4. De aceea a fost dat ca însuși Creatorul văzutelor și nevăzutelor, Unul-Născut din Tatăl, să vină spre mîntuirea neamului omenesc și să trimită Duhul Sfînt în inimile noastre, ca prin el, întorși la viață, să credem ce n-am putut cunoaște prin proprie experiență. Așadar, în măsura în care am primit

acest duh, *„arvuna moștenirii noastre“*[1], nu ne mai îndoim de existența celor nevăzute.

5. Cine însă nu-i întărit în credință trebuie, fără îndoială, să creadă în spusele celor dinainte și în cei care au ajuns deja să cunoască cele nevăzute, prin Duhul Sfînt. Prostuț e copilul care socotește că mama îl minte vorbindu-i de lumină, cînd el nu cunoaște nimic altceva în afara întunericului temniței.

6. PETRU. Îmi place mult ce-mi spui. Cine nu crede însă că cele nevăzute există e cu siguranță un necredincios. Iar necredinciosul, atunci cînd se îndoiește, nu caută credința, ci o explicație rațională.

II. GRIGORE. Îndrăznesc să spun că fără credință nici necredinciosul nu poate trăi. Dacă l-aș întreba : pe cine are tată și pe cine, mamă, mi-ar răspunde de îndată : „Pe acela și pe aceea“. Întrebîndu-l, în continuare, dacă înțelegea ceva pe cînd a fost făcut sau dacă a văzut ceva pe cînd se năștea, va recunoaște că nici n-a cunoscut, nici n-a văzut nimic, și totuși crede, deși n-a văzut. Fără să stea la îndoială, pune mărturie că unul îi e tată, iar cealaltă, mamă.

[1] *Ef.* 1, 14.

2. PETRU. Mărturisesc că n-am știut pînă acum că și un necredincios are credință.

GRIGORE. Chiar și necredincioșii au credință, numai de ar fi [credință – n.t.] în Dumnezeu. Pe aceasta, mai ales, dacă ar avea-o, n-ar mai fi necredincioși. Pornind tocmai de aici, trebuie să-i convingem de necredința lor și să-i chemăm la harul credinței. De vreme ce cred lucruri pe care nu le-au văzut, chiar despre propriul trup, care e vizibil, cum de nu cred că cele invizibile nu se pot vedea cu ochi trupești?

3. Faptul că sufletul, spre deosebire de trup, dăinuie și după moarte e acceptat de rațiune, dar numai cu partea sa de credință.

III. De fapt, Dumnezeu atotputernic a creat trei duhuri : unul fără trup, altul în trup, dar fără a muri o dată cu acesta și al treilea, care moare o dată cu trupul. Cel care nu e în trup e duhul îngerilor, cel ce e în trup, dar nu moare o dată cu trupul, e duhul oamenilor, iar duhul care e în trup și moare o dată cu acesta e al animalelor domestice și al tuturor fiarelor.

2. Omul a fost rînduit deci la mijloc, să fie mai prejos decît îngerii și mai presus decît

animalele. El are ceva în comun cu cele de sus și altceva, cu cele de jos, adică nemurirea sufletului e de la îngeri, iar moartea trupului e de la animale, pînă cînd biruința învierii va face să dispară însăși moartea trupului. Ținînd de suflet, trupul va fi păstrat pentru totdeauna, deoarece sufletul însuși, ținînd de Dumnezeu, se va păstra. Acest trup nu dispare complet nici la cei păcătoși, în timpul chinurilor, căci, dispărînd mereu, mai rămîne pentru ca acei ce au păcătuit cu trupul și cu sufletul, deși trăind veșnic în esență, să moară fără încetare în trup și în suflet.

3. PETRU. Toate cîte le spui se potrivesc cu modul de a gîndi al credincioșilor. Te întreb însă : dacă separi sufletul oamenilor de al animalelor printr-o distincție atît de netă, de ce Solomon spune : *„Am zis în inima mea despre fiii oamenilor că Dumnezeu îi încearcă și îi dovedește asemenea animalelor, fiindcă moartea e aceeași pentru oameni și pentru animale, iar soarta este egală amîndurora“*[2]? Continuîndu-și același gînd, el adaugă : *„După cum moare omul, așa mor și ele. Toți au un singur duh de viață, iar omul n-are nimic mai*

---

[2] *Eccl.* 3, 18, 19.

mult decît animalele"[3]. La aceste cuvinte mai adaugă o concluzie, spunînd: „*Toate sînt supuse deșertăciunii și toate se îndreaptă către același loc. Din țărînă sînt făcute și în țărînă se vor întoarce, fără deosebire*"[4].

IV. GRIGORE. Cartea lui Solomon, unde au fost scrise acestea, se numește *Ecclesiast*, ceea ce înseamnă, de fapt, *orator*. Într-un discurs oratoric se fac afirmații prin care să fie oprită discordia din sînul unei mulțimi agitate. Cei mulți au păreri diferite, dar, prin argumentația oratorului, sînt conduși la o singură opinie. Așadar, cartea se numește *Orator*, pentru că, în ea, Solomon a luat asupra sa modul de a gîndi al unei mulțimi revoltate: el cercetează felul în care ar fi tentată să judece o minte nepricepută. Ca într-o anchetă, la cîte păreri le dă el naștere, la tot atîtea personaje diferite li se substituie.

2. Dar oratorul care rostește adevărul liniștește, ca printr-un gest al mîinii, agitația tuturor și-i readuce la un singur gînd atunci cînd spune, în finalul aceleiași cărți: „*Să ascultăm cu toții la fel sfîrșitul discursului:*

[3] *Eccl.* 3, 19.
[4] *Eccl.* 3, 19, 20.

Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui; acesta este lucru cuvenit fiecărui om"[5]. Dacă nu s-ar fi substituit, cu vorba sa, mai multor personaje din aceeași carte, de ce îi îndeamnă pe toți, fără deosebire, să asculte sfîrșitul discursului? Așadar, spunînd în finalul cărții: „*Să ascultăm cu toții la fel*", el însuși mărturisește că, luînd mai multe chipuri, n-a vorbit ca și cum ar fi fost unul singur.

3. De aici reiese că, în spațiul aceleiași cărți, se află și părerile provocate prin întrebări, și cele care satisfac prin rațiune; pe unele le aduce la lumină dintr-un suflet ispitit și dedat încă plăcerilor lumești, pe altele, între care cele conforme cu rațiunea, le explică și oprește sufletul de la plăceri. Chiar acolo spune: „*Mi s-a părut un lucru bun să mănînce și să bea cineva și, cu bucurie, să aibă folos, din munca sa*"[6]. *Dar, mult mai jos, adaugă*: „*Mai bine e să mergi la casa în doliu decît la casa de ospăț*"[7].

4. Dacă, într-adevăr, bine e să mănînci și să bei, s-ar părea că mai bine ar fi fost să meargă la casa de ospăț, decît la casa în doliu. Se

[5] *Eccl.* 12, 13.
[6] *Eccl.* 5, 17.
[7] *Eccl.* 7, 2.

vede clar că prima afirmație e gîndită de un om slab, iar cea din urmă e adăugată ca o judecată a minții. Căci Solomon explică imediat motivele acestei judecăți și arată care e folosul unei case îndoliate, spunînd : *„Acolo se atrage atenția asupra sfîrșitului tuturor oamenilor, iar cel viu se gîndește la ce va deveni“*[8].

5. Tot acolo a fost scris : *„Bucură-te cît ești tînăr“*[9], dar, puțin mai jos, adaugă : *„Tinerețea și plăcerile sînt deșarte“*[10]. Dovedind imediat ca deșert ceea ce păruse că sfătuiește cu o clipă mai devreme, el arată clar că le-a prezentat pe primele ca fiind vorbe pornite din poftă trupească și că le-a adăugat pe următoarele ca fiind conforme dreptei judecăți.

6. Vorbind deci mai întîi de plăcerea celor trupești, el declară că e bine să mănînci și să bei la adăpost de griji, dar, imediat apoi, el condamnă acest lucru, conform judecății minții, spunînd că este mai bine să mergi la

[8] *Eccl.* 7, 3.
[9] *Eccl.* 11, 9.
[10] *Eccl.* 11, 10.

casa în doliu, decît la casa de ospăț. El propune, ca pe o judecată a celor trupești, că tînărul trebuie să se bucure în tinerețea sa, și totuși, imediat apoi dovedește, precizîndu-și gîndul, că tinerețea și plăcerile trupești sînt deșarte. Astfel, oratorul nostru face cunoscută mai întîi părerea lumească, ca și cum ar veni din mintea celor slabi : *„Moartea e aceeași pentru oameni și pentru animale, iar soarta este egală amîndurora. După cum moare omul, așa mor și ele. Toți au același suflu, iar omul n-are nimic mai mult decît animalele“*[11].

7. Imediat apoi, își exprimă totuși propria părere, conformă cu judecata minții : *„Ce are înțeleptul mai mult decît smintitul și ce are săracul, dacă nu faptul că merge acolo unde e viața“*[12]? Așadar, el a spus : *„Omul n-are nimic mai mult decît animalele“*[13], dar el însuși a arătat că înțeleptul are mai mult nu numai decît animalele, ci și față de cel smintit, tocmai pentru că *„merge acolo unde e viața“*[14]. Prin aceste cuvinte, el spune mai întîi că nu aici este viața omului, dovedind că e într-alt loc.

[11] *Eccl.* 3, 19.
[12] *Eccl.* 6, 8.
[13] *Eccl.* 3, 19.
[14] *Eccl.* 6, 8.

Deci omul are mai mult decît animalele faptul că ele nu trăiesc după moarte, iar el abia atunci începe să trăiască, cînd viața lui văzută se va fi terminat prin moartea trupului.

8. Chiar și mult mai jos, el spune: *„Orice poate face mîna ta să facă cu stăruință, căci nu va fi nici lucru, nici cuget, nici știință, nici înțelepciune la cei de jos, către care tu te grăbești"*[15]. Cum să fie totuna moartea omului și moartea animalelor, iar soarta să le fie comună? Cum să nu aibă omul nimic în plus față de animale, cîtă vreme acestea nu mai trăiesc după moartea trupului, iar sufletele oamenilor sînt trimise după moarte la cei de jos pentru faptele lor rele și, aflate chiar în moarte, nu vor mai putea muri? Dar, prin aceste două păreri atît de diferite, se arată că oratorul care spune adevărul prezintă și ce vine din ispită trupească, stabilind apoi și ce este adevăr spiritual.

9. PETRU. Mă bucur că neștiința m-a făcut să întreb, reușind astfel să învăț cu atît de mare exactitate ce nu cunoscusem. Dar te rog să mă suporți cu răbdare dacă eu însumi mă voi pune în locul celor slabi, după obiceiul

[15] *Eccl.* 9, 10.

Ecclesiastului. Aș putea să le fiu mai de folos, întrebînd eu pentru ei.

10. GRIGORE. Cum să nu am răbdare dacă te pui în folosul aproapelui tău mai slab, de vreme ce Pavel spune: *„Tuturor toate m-am făcut, ca să-i mîntuiesc pe toți"*[16]? Pentru că te smerești din dragoste, trebuie să fii lăudat mai mult, căci urmezi exemplul admirabilului predicator.

V. PETRU. Mi s-a întîmplat odată să fiu de față la moartea unui frate. Brusc, în timp ce vorbea, și-a dat ultima suflare și, cel pe care îl văzusem mai devreme vorbind cu mine, l-am văzut acuma dintr-o dată mort. Dar n-am observat dacă sufletul său a ieșit sau nu, și mi se pare foarte greu de crezut că există un lucru pe care nimeni să nu-l poată vedea.

2. GRIGORE. Ce-i de mirare Petre, că n-ai văzut sufletul ieșind dacă nu-l vezi nici cîtă vreme rămîne în trup? Oare socotești, în timp ce vorbești cu mine, că eu n-am suflet pentru că nu-l poți vedea în mine? Natura sufletului e invizibilă și astfel, sufletul iese nevăzut din trup, după cum nevăzut stăruie în el.

[16] I *Cor.* 9, 22.

3. PETRU. Da, dar pot să-mi dau seama de viața sufletului care rămîne în trup din înseși mișcările trupului. Dacă sufletul n-ar fi în corp, membrele acestuia nu s-ar putea mișca. Însă după ce mișcări sau după ce fapte să văd viața de dincolo de trup a sufletului, astfel încît să deduc logic, din lucruri care se văd, ceea ce de fapt nu pot vedea?

4. GRIGORE. Poți, dar nu așa, ci în alt mod. După cum forța sufletului dă viață și pune în mișcare trupul, puterea lui Dumnezeu le umple pe toate cîte le-a creat : unora le dă viață însuflețindu-le, altora le-o atribuie pentru a viețui, iar altora le-o dă numai pentru a exista. Căci n-ai cum te îndoi că Dumnezeu e creatorul și stăpînitorul, cel ce împlinește și toate le cuprinde, le transcende și le susține, necuprins și nevăzut. Cei care slujesc trebuie să caute să se asemene cu cel căruia îi slujesc : cine slujește celui nevăzut, nu ne vom îndoi că e, la rîndul său, nevăzut. Dar cine să credem că sînt aceștia, dacă nu sfinții îngeri și duhurile celor drepți? După cum, privind mișcarea trupului, deduci viața sufletului care sălășluiește în trup pornind de la un indiciu minor, tot astfel trebuie să deduci și existența sufletului care părăsește corpul, pornind însă de la o rațiune superioară : el poate exista și

nevăzut, de vreme ce trebuie să rămînă în slujba creatorului nevăzut.

5. PETRU. Toate au fost spuse perfect. Totuși mintea refuză să creadă ceea ce nu poate vedea cu ochii trupești.

GRIGORE. Cînd Pavel zice : *„Iar credința este încredințarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute“*[17], el afirmă, pe drept, că e crezut numai ceea ce nu poate fi văzut, pentru că nu se crede ceea ce se poate vedea.

6. Ca să mă întorc totuși la tine, îți voi spune pe scurt că nimic din cele văzute nu se poate vedea decît prin intermediul celor nevăzute. Uite, ochiul tău percepe tot ce are trup, și totuși nici chiar ochiul trupesc n-ar putea să vadă ceva corporal dacă un lucru incorporal nu l-ar stimula pentru a vedea. Înlătură spiritul nevăzut și zadarnic se mai deschide ochiul care vedea odinioară. Smulge sufletul din trup : ochii vor rămîne, fără nici o îndoială, deschiși. Așadar, dacă prin ei se vedea, de ce, îndepărtîndu-se sufletul, nu mai văd nimic? Conchide deci din asta că înseși cele văzute nu se pot vedea decît prin intermediul celor nevăzute.

[17] *Evr.* 11, 1.

7. Să ne închipuim, cu ochii minții, că se construiește o casă. Greutăți imense sînt ridicate, coloane înalte sînt suspendate de mașinării. Cine, rogu-te, face această lucrare : trupul care se vede, pentru că trage cu mîinile de acele poveri, ori sufletul nevăzut, care dă viață trupului? Înlătură ceea ce nu se vede în trup, și pe dată vor rămîne nemișcate toate cîte le văzusem mișcîndu-se, toate corpurile din piatră, care se pot vedea.

8. Din acest lucru trebuie înțeles că, în lumea văzută, nimic nu poate fi decis fără firea nevăzută. Așa cum Dumnezeu atotputernic, insuflînd sau plinind, dă viață și mișcare celor nevăzute, care sălășluiesc în minte, tot astfel, nevăzutele înseși dau mișcare și sensibilitate revărsîndu-se în trupurile care se pot vedea.

9. PETRU. Mă recunosc, cu plăcere, învins în fața acestor argumente, căci acum sînt nevoit să consider văzutele ca fiind aproape neînsemnate, tocmai eu care, sub masca neștiutorilor, mă îndoiam, cu puțin înainte, de cele nevăzute. Prin urmare, îmi plac toate cîte le spui. Și totuși, după cum îmi dau seama de viața sufletului ce stăruie în trup din mișcarea acestuia, tot astfel rîvnesc să recunosc și viața sufletului de dincolo de trup, dovedită prin cîteva lucruri clare.

VI. GRIGORE. Pentru aceasta, prea puțin mă voi trudi cu argumentatul dacă te voi găsi cu inima binevoitoare. Oare sfinții apostoli și martirii lui Hristos ar fi disprețuit această viață și ar fi renunțat la suflete o dată cu moartea trupului, dacă n-ar fi știut că pentru suflete urmează o viață mai sigură? Chiar tu spui că recunoști viața sufletului care stăruie în trup după mișcările corpului. Și iată că aceia ale căror suflete au trecut în moarte, dar au crezut că viața sufletelor dăinuie și după moartea trupului, strălucesc prin miracolele de zi cu zi. La trupurile lor neînsuflețite vin bolnavii și se însănătoșesc, vin sperjurii și sînt chinuiți de demon, vin posedații și sînt eliberați, vin leproșii și sînt curățați, sînt aduși cei morți, iar ei învie.

2. Gîndește-te în ce fel trăiesc sufletele lor acolo unde sînt, dacă aici chiar și trupurile lor moarte trăiesc prin atît de multe miracole. Așadar, dacă deduci viața sufletului ce stăruie în trup după mișcarea membrelor, de ce nu accepți și viața sufletului în afara trupului, dovedită, prin puterea miracolelor, chiar și de niște oseminte lipsite de viață?

3. PETRU. Mi se pare că nici o judecată nu se poate opune acestei demonstrații, prin care sîntem constrînși să credem ceea ce nu se poate vedea tocmai de către cele ce se văd.

VII. GRIGORE. Puțin mai sus te-ai plîns că nu ai văzut ieșind din trup sufletul unui muribund. Însă chiar aceasta a fost greșeala : ai căutat să vezi cu ochii trupești un lucru invizibil. Căci mulți dintre noi, curățîndu-ne ochiul minții prin credință neîntinată și rugăciune spornică, am văzut adesea suflete care părăseau trupul. Prin urmare, sînt nevoit să povestesc cum au fost văzute sufletele ieșind din corp sau cîte au văzut ele însele în timp ce ieșeau. Deoarece rațiunea nu e suficientă, exemplele vor convinge un suflet șovăitor.

VIII. În a doua *Carte* a acestei lucrări[18], am spus deja că preacinstitul Benedict, după cum am aflat de la discipolii săi demni de încredere, aflîndu-se departe de Capua[19], a văzut în miezul nopții sufletul lui Germanus, episcopul acelui oraș, purtat la cer de îngeri, într-o sferă de foc. Privind acel suflet ridicîndu-se la cer,

[18] *Dialogurile* Sfîntului Grigore cel Mare cuprind patru cărți. Textul de față reprezintă cartea a patra (v. introd.).

[19] *Capua*, ae „oraș mare în Campania".

matca sufletului i se lărgi și văzu, ca luminat de o singură rază de soare, întregul univers adunat sub ochii lui.

IX. De la aceiași discipoli ai lui, am aflat că doi nobili bărbați, deprinși cu învățătura profană, frați drepți, care se numeau, unul Speciosus[20], iar celălalt Grigore, i s-au încredințat în viața religioasă, după canonul lui. Pe aceștia, preacinstitul părinte i-a găzduit în mănăstirea pe care o construise lîngă orașul Terracina[21]. Ei dețineseră multe bogății în această lume, însă pe toate le-au dăruit săracilor, pentru mîntuirea sufletelor lor, și au rămas în acea mănăstire.

2. Într-o zi, pe cînd unul dintre ei, anume Speciosus, a fost trimis lîngă orașul Capua, în folosul mănăstirii, fratele său, Grigore, șezînd la masă și mîncînd împreună cu călugării, a fost cuprins de un duh și a văzut sufletul lui Speciosus, fratele său aflat atît de departe, ieșindu-i din trup. Acest lucru l-a anunțat imediat călugărilor și a plecat în grabă, însă pe fratele său l-a găsit deja înmormîntat,

[20] Cf. *speciosus, a, um* „frumos", în sens fizic și moral (lat. cls. și patr.).

[21] *Terracina (Tarracina), ae*, „oraș în Latium".

aflînd că își dăduse duhul în același ceas în care avusese vedenia.

X. Pe cînd mă aflam încă la mănăstire, un om cu frică de Dumnezeu și foarte demn de încredere mi-a povestit că niște oameni, îndreptîndu-se cu corabia dinspre părțile Siciliei către Roma, în mijlocul mării fiind, au văzut cum era purtat la cer sufletul unui rob al lui Dumnezeu, un om care fusese închis în Samnium. Coborînd ei pe mal și căutînd să știe dacă așa s-au întîmplat lucrurile, au descoperit că acel rob al lui Dumnezeu murise în aceeași zi în care îl văzuseră urcînd în împărăția cerească.

XI. Cele ce voi spune le-am aflat din relatarea unui om preacinstit, pe cînd eram încă în mănăstirea mea. El povestea că un venerabil părinte, pe nume Spes[22], construise o mănăstire într-un loc al cărui nume e Cample, situat cam la șase mii de pași de vechiul oraș al Nursiei[23]. Pe acest om, Dumnezeu cel atotputernic și milostiv l-a apărat de osînda veșnică, flagelîndu-l. I-a hărăzit și cea mai mare

[22] Cf. *spes, spei* „speranță, obiect al speranței".

[23] *Nursia, ae* „oraș în ținutul sabinilor (azi Norcia)".

asprime, și cea mai mare răsplată: mai întîi flagelîndu-l, apoi însănătoșindu-l pe deplin, i-a arătat cît de mult îl iubea. Timp de patruzeci de ani i-a acoperit ochii cu întunericul unei neîntrerupte orbiri, fără să-i dezvăluie vreo lumină sau cea mai mică arătare.

2. Nimeni însă nu rezistă la chin dacă îl părăsește harul lui Dumnezeu. Dacă Tatăl milostiv, cel care dă pedeapsa, nu acordă și puterea de a îndura, curînd, din neputința de a suporta, înfruntarea păcatelor noastre ne sporește vina. Din nefericire, se întîmplă că greșeala noastră crește tocmai atunci cînd ar fi trebuit să-i așteptăm sfîrșitul. De aceea, văzînd Dumnezeu neputințele noastre, adaugă păzirea alături de încercările lui. Lovindu-i acum, el e drept și îndurător cu fiii săi cei aleși, pentru a putea apoi să-i ierte pe drept. Astfel, cîtă vreme a fost apăsat de întunericul din afară, preacinstitul bătrîn n-a fost niciodată lipsit de lumina interioară. Deși era chinuit de suferința trupului, el avea mîngîierea inimii, prin protecția Sfîntului Duh.

3. După o perioadă de patruzeci de ani, scursă în orbire, Domnul i-a redat lumina, i-a anunțat apropierea morții și l-a îndemnat să predice cuvîntul vieții în mănăstirile construite în

împrejurimi. Primind lumina în trup, el va lumina inimile fraților întîlniți în cale. Dînd pe dată ascultare poruncilor, a mers la mănăstirile fraților din împrejurimi, predicînd preceptele de viață, pe care însuși le învățase împlinindu-le.

4. Așadar, în cea de-a cincisprezecea zi, după ce și-a dus pînă la capăt propovăduirea, s-a întors la mănăstirea sa. Acolo i-a chemat pe frați și, șezînd în mijlocul lor, s-a împărtășit cu jertfa trupului și sîngelui Domnului, iar apoi a început să cînte, împreună cu ei, sfinții psalmi. În timp ce ei cîntau, el și-a dat sufletul, absorbit în rugăciune. Toți frații care erau de față au văzut ieșind din gura lui un porumbel, care a ieșit apoi printr-o deschizătură din acoperișul paraclisului și, sub privirile fraților, a străpuns cerul. Dacă sufletul său s-a arătat sub forma unui porumbel, trebuie să credem că astfel Dumnezeu cel atotputernic voia să arate cît de curată era inima acelui om care-i slujise.

XII. Dar n-am să trec sub tăcere nici că abatele Ștefan, un om preacinstit, care a murit în orașul nostru nu cu mult timp înainte și pe care tu însuți l-ai cunoscut bine, povestea că ajunsese în aceeași regiune a Nursiei.

2. El spunea că preotul de acolo conducea, cu mare frică de Dumnezeu, biserica încre-

dințată lui. Din clipa hirotonirii sale, și-a iubit soția ca pe o soră, dar, ferindu-se de ea ca de un dușman, nu i-a îngăduit să se apropie de el. Nepermițîndu-și nici lui însuși vreo împrejurare de a se apropia de ea, tăiase complet relația de intimitate dintre ei. Căci e dat numai sfinților ca, pentru a fi mereu departe de cele nepermise, să se abțină cel mai adesea și de la cele îngăduite. Pentru a nu cădea în păcat cu ea, acest om refuza ca și cele trebuincioase să-i fie făcute de către soție.

3. Ajuns la o vîrstă înaintată, în al patruzecilea an de la hirotonire, preacinstitul părinte a fost cuprins de o febră mistuitoare, care i-a adus sfîrșitul. Femeia lui, văzîndu-l întins ca un mort, cu mădularele trupului lipsite de viață, și-a apropiat urechea de nările lui, încercînd să distingă dacă se mai afla în el vreo suflare de viață. Simțind aceasta și rămînîndu-i un suflu foarte slab, el a mai avut putere să se sforțeze să vorbească. Înflăcărîndu-se, și-a regăsit vocea și a izbucnit, zicînd: „Depărtează-te de la mine, femeie. Flacăra e încă vie, înlătură paiele".

4. Ea s-a retras, în timp ce el, sporindu-i puterea trupului, a început să strige cu mare bucurie: „Bine ați venit, stăpînii mei, bine

ați venit, stăpînii mei. Cum de ați socotit demn să veniți la mine, o slugă atît de mică? Vin, vin. Vă mulțumesc, vă mulțumesc". În timp ce repeta de mai multe ori acestea, prietenii care stăteau în jurul lui l-au întrebat cui îi vorbește. Mirîndu-se, el le-a răspuns : „Oare nu vedeți că Sfinții Apostoli au venit împreună aici? Nu-i vedeți pe preafericiții Petru și Pavel, primii între apostoli?" Și iarăși, întorcîndu-se către ei, zicea : „Iată, vin, iată, vin". Cu aceste cuvinte, și-a dat duhul, dovedind că i-a văzut într-adevăr pe Sfinții Apostoli, pentru că i-a urmat.

5. Se întîmplă de multe ori cu cei drepți ca la moartea lor să li se arate sfinții înaintemergători, pentru a nu se înfricoșa de gîndul pedepsei în ceasul din urmă. Cînd se arată sufletului acestora comunitatea celor ce sălășluiesc în cer, sînt eliberați de strînsoarea trupului lor, fără truda suferinței și a fricii.

XIII. În legătură cu acest lucru, nu voi trece sub tăcere nici ceea ce mi-a povestit slujitorul lui Dumnezeu cel atotputernic, Probus, aflat acum în mănăstirea zisă a lui Renatus[24], din orașul nostru, vorbind despre unchiul său,

[24] Cf. *renatus, a, um*, part. de la vb. *renascor, -nasci, -natus sum* „a renaște; (bis.) a renaște prin botez".

Probus[25], episcopul din Reate[26]. Acesta era chinuit de o boală foarte grea, apropiindu-i-se ceasul morții. Tatăl lui, pe nume Maximus, trimițîndu-și slugile în împrejurimi, a căutat să-i strîngă pe medici, cu speranța că ar fi putut să-i fie de ajutor în necazul său. Dar medicii strînși de peste tot, din ținuturile învecinate, după ce i-au luat pulsul, i-au anunțat moartea apropiată.

2. Deoarece venise vremea mesei, iar ceasul zilei era înaintat, preacinstitul episcop, îngrijorat mai mult de starea lor decît de a sa, i-a îndemnat pe cei de față să urce împreună cu bătrînul său tată în odăile de sus ale casei episcopale, pentru a-și reface forțele în urma ostenelii. Toți, așadar, au urcat în casă, iar el a rămas numai cu un copil mic, despre care amintitul Probus pretinde că e încă în viață.

3. Pe cînd acesta ședea lîngă patul bolnavului, a văzut deodată bărbați îmbrăcați cu stole[27] albe intrînd în cameră la robul lui

[25] Cf. *probus, a, um* „bun, cinstit, cumsecade".

[26] Azi, orașul Rieti, la nord-est de Roma.

[27] Stola, ae, „îmbrăcăminte pentru bărbați și pentru femei, purtată pe deasupra, lungă de la gît pînă la călcîie (cf. gr. *στολή, ῆς*, „echipament, îmbrăcăminte")".

Dumnezeu. Fața lor întrecea în strălucire albul hainelor. Tulburat de limpezimea strălucirii lor, copilul a început să strige cu glas tare, întrebîndu-i cine sînt. La auzul vocii, episcopul Probus s-a ridicat și i-a privit pe cei intrați recunoscîndu-i. Apoi l-a liniștit pe copil, care tot plîngea și țipa, spunîndu-i : „Nu te teme, căci la mine au venit sfinții martiri Iuvenal și Eleutherius".

4. Copilul însă, neputînd suporta o apariție atît de neobișnuită, a fugit pe ușă afară și le-a anunțat cele văzute tatălui și medicilor. Aceștia au coborît în grabă, dar l-au găsit mort pe cel pe care îl lăsaseră bolnav. Il luaseră cu ei acei bărbați a căror vedere copilul nu o putuse suporta, căci el rămînea în lumea aceasta.

XIV. Consider că trebuie să spun acum și ce am aflat din relatarea unor persoane respectabile și de încredere. Pe vremea goților, Galla, o copilă dintr-o familie nobilă a acestui oraș, fata consulului și patriciului Symmachus, a fost dată în căsătorie încă de la o vîrstă fragedă. Dar, murindu-i soțul, a devenit văduvă după numai un an. Avînd din belșug bogățiile acestei lumi, averea și vîrsta o îndemnau să se recăsătorească. Ea însă a preferat să se unească cu Dumnezeu, printr-o

nuntă spirituală, care începe cu o durere mare, pentru a ajunge la fericirea veșnică, decît să se supună unei nunți a trupului, care începe întotdeauna cu o bucurie, dar se îndreaptă către un sfîrșit dureros.

2. Jarul din trup fiindu-i prea mare, medicii au început să-i spună că, de nu se va întoarce la îmbrățișarea unui bărbat, va avea barbă, împotriva firii, din cauza focului interior prea puternic. Chiar așa s-a întîmplat. Dar sfînta nu s-a temut de urîțirea ei exterioară, căci ea iubea chipul mirelui lăuntric, și nici nu i-a fost frică de slutirea unei părți din ea însăși, dar nu aceea care era iubită de mirele ceresc.

3. Deci, curînd după moartea bărbatului ei, lepădînd veșmintele lumești, s-a dedicat slujirii lui Dumnezeu cel atotputernic într-o mănăstire de lîngă biserica preafericitului apostol Petru. Acolo a trăit timp de mulți ani întru rugăciune și curăția inimii, dîndu-și multă osteneală cu milostenia pentru cei săraci. Cînd Dumnezeu atotputernic a hotărît să-i dea răsplată veșnică pentru osteneala ei, a fost lovită de un cancer la sîn. În timpul nopții, două sfeșnice străluceau de obicei înaintea patului ei, fiindcă iubea lumina și ura nu numai întunecimea spiritului, ci și întunericul.

4. Într-o noapte, pe cînd zăcea sleită de boală, a văzut că sfîntul apostol Petru stătea înaintea patului ei, între cele două sfeșnice. Nici nu s-a înspăimîntat, nici nu s-a temut, ci dimpotrivă, prinzînd curaj din dragoste, a tresărit de bucurie și i-a spus: „Ce e Doamne al meu? Iertate au fost păcatele mele?“ Iar el, cu chipul plin de bunătate, a încuviințat, făcînd semn cu capul și zicîndu-i: „Iertate sînt. Vino“. Galla, care ținea la o călugăriță din acea mănăstire înaintea celorlalte, a adăugat: „Vreau ca sora Benedicta să vină cu mine“. El însă i-a răspuns: „Nu, dar o alta va veni cu tine. Cea pe care o ceri te va urma în a treizecea zi“. Acestea fiind împlinite, imaginea apostolului stînd în picioare și vorbindu-i a dispărut.

5. Galla a chemat-o îndată pe stareța acelei comunități, spunîndu-i ce a văzut și ce a auzit. După trei zile, s-a săvîrșit împreună cu acea maică hărăzită dinainte, iar sora pe care Galla o ceruse le-a urmat, într-adevăr, în a treizecea zi. Întîmplarea asta a rămas și acum demnă de amintit, acolo în mănăstire. Și astfel, maicile mai tinere obișnuiesc să povestească în amănunt ce li s-a transmis de la măicuțele de dinainte; cele de acum, fecioarele închinate Domnului, povestesc ca și cum ele însele ar fi fost de față în momentul unui miracol atît de mare.

XV. Mai trebuie însă știut că adesea, cînd sufletele celor aleși ies din trup, obișnuiesc să se înalțe cîntece de slavă. Ascultîndu-le cu bucurie, muribunzii nu mai simt desprinderea sufletului de trup.

2. Îmi amintesc să fi povestit deja în *Omilii*[28] că sub porticul pe unde trece drumul celor ce merg la biserica preafericitului Clement, era un oarecare Servulus[29], de care nu mă îndoiesc că îți amintești și tu. Deși sărac lipit, el era bogat în merite. O boală îndelungată îl chinuia, căci, de cînd l-am cunoscut și pînă la sfîrșitul vieții, a zăcut paralizat. Ce să mai spun că nu putea să stea pe picioare, de vreme ce el n-avea niciodată putere să se ridice și să șadă pe patul lui sau să se întoarcă pe o parte și niciodată n-a putut să-și ducă propria-i mînă pînă la gură?

3. Mama și fratele său veneau să-l ajute, iar el, cu mîinile lor, împărțea celor sărmani tot ce primea din milostenie. Nu cunoștea deloc literele, însă își cumpăra manuscrise cu *Sfintele Scripturi* și primea la el credincioși

[28] *XX Homiliae in Ezechielem și LX Homiliae in Evangelia* cuprind predici ale Sfîntului Grigore cel Mare din perioada pontificatului.
[29] *Cf. servulus, i* „sclav tînăr, mic sclav“.

pe care îi punea, cu mare ardoare, să le citească în fața lui. Astfel s-a făcut că a învățat, după puterile sale, toată *Sfînța Scriptură*, cu toate că nu pricepea scrisul. În suferința lui, se străduia mereu să aducă mulțumire și să se dedice, ziua și noaptea, cîntărilor și laudei lui Dumnezeu.

4. Dar cînd veni vremea ca răbdarea lui atît de mare să trebuiască a fi răsplătită, durerea din mădulare i s-a întors către organele vitale. Simțindu-se aproape de moarte, i-a îndemnat pe străinii primiți la el să se ridice și să cînte împreună psalmi, în așteptarea sfîrșitului. Pe cînd muribundul cînta împreună cu ei, cu un strigăt de spaimă a oprit brusc vocile celorlalți, zicînd: „Tăceți. Nu auziți oare cît de mari cîntece de laudă răsună în cer?“ Și, în timp ce inima sa tînjea după aceste cîntări, pe care le auzea înlăuntrul său, sufletul lui sfînt s-a desprins de trup.

5. Cînd a ieșit sufletul din trup, s-a răspîndit acolo un miros atît de parfumat, încît toți cei de față au fost cuprinși de o încîntare fără seamăn. Au înțeles astfel că sufletul acela a fost primit în cer cu cîntări de laudă. Un monah de-al nostru, care încă mai trăiește, a fost de față și mărturisește, cu lacrimi în ochi,

că, pînă au încredințat trupul mormîntului, acel miros plăcut nu i-a părăsit.

XVI. Îmi aduc aminte că, în aceleași omilii, am povestit un lucru pe care Speciosus[30], coleg de preoție cu mine, îl cunoștea și l-a confirmat în timp ce îl povesteam. În vremea cînd mă retrăgeam la mănăstire, o bătrînă în veșmîntul călugăriei, pe nume Redempta[31], rămînea în acest oraș, pe lîngă biserica Fericitei Marii, pururea fecioară. Fusese ucenica lui Hirundo[32], femeie puternică, cu mari virtuți, despre care se spune că ducea o viață de pustnică în munții Praenestini[33].

2. Redempta avea două ucenice, călugărițe ca și ea: una, pe nume Romula, și una care mai trăiește încă, pe care o știu după chip, dar nu și după nume. Așadar, stabilindu-se în același lăcaș, cele trei călugărițe își duceau viața bogată în virtuți, dar totuși săracă în mijloace lumești. Prin calitățile ei, Romula o depășea pe tovarășa sa, de care am pomenit

[30] V. nota 20.

[31] Cf. *redemptus, a, um* „răscumpărat“, vorbindu-se de mîntuire (lat. patr.).

[32] Cf. *hirundo, inis* „rîndunică“ (lat. cls.).

[33] Cf. *Praeneste, is*, oraș în Latium, la sud-est de Roma, azi Palestrina, așezat la o oarecare altitudine.

mai înainte. Avea, într-adevăr, o admirabilă răbdare și era foarte ascultătoare ; își păzea gura în tăcere și se sîrguia foarte tare cu practica rugăciunii continue.

3. Dar, de cele mai multe ori, cei pe care oamenii îi consideră desăvîrșiți au încă, în ochii Creatorului suprem, ceva imperfect. Tot astfel, nepricepuți, privim adesea statuile sculptate și încă neterminate, lăudîndu-le deja ca și cum ar fi perfecte, însă maestrul le mai cercetează și le șlefuiește încă ; deși aude că e lăudat, totuși nu încetează să le retușeze, îndreptîndu-le. Romula a fost atinsă de o boală a trupului, pe care medicii o numesc cu un cuvînt grecesc : *paralysin*[34]. Stînd întinsă în pat timp de mulți ani, ea zăcea lipsită de aproape orice serviciu din partea membrelor. Totuși, nici măcar această suferință n-a făcut-o să-și piardă puterea de a răbda. Vătămarea mădularelor a însemnat tocmai sporirea virtuților : grija pentru practicarea rugăciunii crescuse cu atît mai mult, cu cît nu avea nici o putere să facă orice altceva.

4. Într-o noapte, a chemat-o la ea pe Redempta, care avea grijă de ambele ucenice

[34] παράλυσις,-εως „slăbire ; destindere“, de unde: „paralizie“ (gr.).

ale sale ca de niște fiice, spunîndu-i : „Vino, mamă. Vino, mamă“. Aceasta a dat fuga imediat, însoțită de cealaltă fată. Din relatările uneia și ale alteia, întîmplarea ce urmează a fost cunoscută de multe persoane ; chiar și eu am știut de ea la vremea respectivă.

5. Deodată, la miezul nopții, pe cînd ședeau la căpătîiul suferindei, o lumină trimisă din cer a cuprins cămăruța lor și s-a arătat o strălucire de o limpezime atît de mare, încît inimile lor au fost cuprinse de o frică fără seamăn. După cum au povestit ele însele mai tîrziu, le înțepenise trupul cu totul, rămînînd încremenite pe loc de uimire. A început să se audă un zgomot ca de la o mulțime care voia să intre, iar ușa s-a izbit ca și cum ar fi fost forțată de îngrămădeala celor ce intrau și, după cum spuneau, își dădeau seama de numărul celor intrați, însă nu puteau să-i vadă din cauza fricii și a luminii prea puternice. Teama și strălucirea luminii care se reflecta le făceau să privească în jos. Această lumină a fost urmată de o mireasmă minunată, astfel încît sufletele lor înfricoșate de lumina din cer au fost înviorate de gingășia parfumului.

6. Dar, nemaiputînd să suporte acea strălucire puternică, cu vocea-i blîndă, Romula

a început să o îmbărbăteze pe Redempta, îndrumătoarea vieții lor morale, care acum stătea și tremura de frică: „Nu te teme, mamă. Nu mor acum". După ce a repetat de mai multe ori acest lucru, lumina s-a retras puțin cîte puțin, dar mirosul care a însoțit-o s-a păstrat. Au trecut astfel și a doua, și a treia zi, și parfumul mirosului răspîndit tot a rămas.

7. Într-a patra noapte, Romula a chemat-o din nou pe învățătoarea ei. Cînd a venit, i-a cerut și a primit de la ea ultima împărtășanie. Încă nu se îndepărtaseră Redempta și cealaltă ucenică a ei de lîngă patul bolnavei, cînd iată că în fața ușii de la cămăruța lor s-au oprit două coruri de psalmiști. După cum spuneau ele, distingeau genurile cîntăreților, după voci: bărbații cîntau psalmii, iar femeile dădeau răspunsurile. În timp ce se arătau aceste funeralii cerești dinaintea intrării în chilie, sufletul ei sfînt s-a desprins de trup și a fost condus la cer. Cu cît corurile de psalmiști au urcat mai sus, cu atît cîntarea lor s-a auzit mai încet, pînă cînd a dispărut și muzica de psalm, și gingășia prelungă a miresmei.

XVII. Uneori, chiar cel ce dă viață și răsplată vieții se arată pentru a mîngîia un

suflet care pleacă din trup. Voi repeta acum un lucru pe care îmi amintesc că l-am spus în omiliile la *Evanghelie*, despre Tarsilla, sora tatălui meu. Alături de cele două surori ale sale, ea s-a ridicat pînă la cea mai înaltă sfințenie, prin rugăciune neostenită, prin vrednicia vieții și prin neîntrecută înfrînare. Felix, străbunul meu, episcopul bisericii din Roma, i-a apărut în vis și i-a arătat sălașul lumii veșnice, spunîndu-i: „Vino, căci te primesc în acest lăcaș al luminii".

2. Curînd după aceea, cuprinsă de o fierbințeală, a ajuns în ceasul din urmă. După cum se strînge multă lume la căpătîiul nobililor, consolîndu-i pe cei apropiați, și în ceasul morții Tarsillei, în jurul patului muribundei stăteau mulți bărbați și femei. Deodată, privind în sus, ea l-a văzut venind pe Iisus și a început să le strige celor din jur, certîndu-i: „Dați-vă înapoi, dați-vă înapoi. Vine Iisus". În timp ce privirea îi era ațintită asupra celui pe care numai ea îl vedea, sufletul ei sfînt a ieșit din trup. Dintr-o dată s-a răspîndit un miros minunat, atît de parfumat încît, prin însăși grația lui, a fost clar tuturor că acolo venise într-adevăr creatorul tuturor bunătăților.

3. După ce i-a fost dezgolit trupul pentru a fi spălat, așa cum e obiceiul la morți, s-a aflat că, la genunchi și la coate, pielea ei se întărise ca la cămile din cauza rugăciunii îndelungate. Ce făcuse mereu, în timpul vieții, sufletul ei, o dovedea acum și acel corp neînsuflețit.

XVIII. Dar nu voi trece sub tăcere nici povestirea robului lui Dumnezeu, Probus, pe care l-am pomenit mai sus, despre sora sa, pe nume Musa, o tînără copilă. Într-o noapte, acesteia i-a apărut în vis Sfînta Născătoare de Dumnezeu, Fecioara Maria, care i-a arătat alte copile, de aceeași vîrstă, înveșmîntate în alb. Dorind să li se alăture, dar neîndrăznind să o facă, Musa a fost întrebată de Sfînta Maria, pururea Fecioară, dacă ar vrea să fie împreună cu ele și să-i slujească ei. Deoarece copila a răspuns : „Vreau", a primit poruncă să nu mai facă nimic fără temei și copilărește din acel moment, să se țină departe de rîsete și de joacă, știind sigur că în a treizecea zi avea să vină să-i slujească alături de fecioarele pe care le văzuse. După acest vis, copila s-a schimbat în întregul ei fel de a fi : parcă ar fi îndepărtat cu mîna toată nestatornicia vieții de copilă, pentru o viață matură. Fiindcă părinții se mirau de schimbarea ei, le-a povestit ce

îi poruncise Preafericita Născătoare de Dumnezeu, spunîndu-le chiar în ce zi se va duce să-i slujească.

3. După douăzeci și cinci de zile, copila a fost cuprinsă de febră. În a treizecea zi, apropiindu-i-se ceasul morții, a văzut-o venind la ea pe Preafericita Născătoare de Dumnezeu, împreună cu fecioarele care i se mai arătaseră. La chemarea Sfintei, Musa și-a plecat cuviincios privirea și a răspuns cu voce clară : „Iată-mă, Stăpînă, vin. Iată-mă, Stăpînă, vin". Cu aceste cuvinte, și-a dat duhul, părăsind trupul feciorelnic, pentru a locui împreună cu sfintele fecioare.

4. PETRU. De vreme ce neamul omenesc e supus multelor și nenumăratelor păcate, cred că cea mai mare parte a Ierusalimului ceresc e locuită de copii și de prunci.

XIX. GRIGORE. Deși trebuie să credem că toți pruncii botezați, murind la o vîrstă fragedă, intră în împărăția cerească, totuși nu trebuie crezut că toți copiii, care pot deja să vorbească, intră în împărăția cerurilor. Unora dintre aceștia, intrarea în împărăția cerească le este închisă tocmai de către părinții care îi cresc rău.

2. În urmă cu trei ani, unul dintre cei mai cunoscuţi bărbaţi din acest oraş a avut un fiu în vîrstă, pare-mi-se, de cinci ani. Iubindu-l prea mult, cu dragoste lumească, l-a crescut fără stricteţe, iar micuţul, lucru greu de spus, se obişnuise să hulească slava lui Dumnezeu îndată ce i se opunea ceva în calea dorinţelor. Fiind lovit de molima din urmă cu trei ani, a ajuns pe patul de moarte.

3. După cum au mărturisit cei prezenţi, în timp ce tatăl său îl ţinea la piept, copilul, cu privirile îngrozite, a văzut venind la el duhurile rele şi a început să strige : „Opreşte-le, tată. Opreşte-le, tată". Strigînd acestea, şi-a întors faţa pentru a se ascunde de ele la pieptul tatălui său. Întrebîndu-l ce vedea, copilul a adăugat îngrozit : „Vin mauri care vor să mă ia". După ce a spus acestea, a hulit încă o dată numele slavei şi şi-a dat duhul.

4. Ca să arate din ce motiv fusese dat copilul unor astfel de călăi, Dumnezeu cel atotputernic a îngăduit ca băiatul să facă din nou, în clipa morţii, ceea ce tatăl lui n-a vrut să îndrepte în timpul vieţii. Răbdarea lui Dumnezeu îl lăsase să trăiască multă vreme, dar, cînd a decis Domnul, a mai hulit o dată şi a murit. Astfel, tatăl şi-a recunoscut vina, căci neglijînd

sufletul micuţului, crescuse un mare păcătos, destinat flăcărilor Gheenei.

5. Dar să lăsăm deoparte această întîmplare tristă şi să ne întoarcem la întîmplările fericite, pe care începusem să le povestesc.

XX. Graţie amintitului Probus şi altor cuvioşi bărbaţi, am aflat despre preacinstitul părinte Ştefan acele lucruri pe care m-am grijit să le înfăţişez ascultătorilor, în omiliile la *Evanghelie*. După cum mărturisesc Probus şi mulţi alţii, părintele Ştefan a fost un om care n-a avut nimic în această lume şi nici n-a cerut nimic : a iubit doar sărăcia, împreună cu Dumnezeu, întotdeauna răbdător în situaţiile neprielnice, s-a ferit de întrunirile lumeşti şi a rîvnit mereu să se dedice rugăciunii. Nu voi aminti decît o dovadă a virtuţii lui, astfel încît, pornind de la una singură, să poată fi deduse celelalte multe.

2. Într-o zi, după ce şi-a adus la arie recolta semănată şi secerată de mîna lui, nici el, nici discipolii lui neavînd alt venit de-a lungul întregului an, un om răuvoitor, îmboldit de Potrivnic, duşmanul de demult, a dat foc recoltei din arie şi a mistuit-o. Cineva, observînd acest lucru, a dat fuga la slujitorul

Domnului, Ștefan, și l-a anunțat, apoi a adăugat : „Vai, vai, părinte Ștefan, ce ți-a fost dat". Dar el, cu chipul blînd și sufletul liniștit, i-a răspuns pe dată : „Vai de ce i-a fost dat cui a făcut acest lucru. Mie, însă, ce mi-a fost dat?"

3. Prin aceste vorbe ale sale se vădește la ce culme a virtuții ajunsese. El, care-și pierdea fără griji, singurul său venit lumesc, se întrista mai tare pentru cel care păcătuise, decît pentru el însuși, deși suporta paguba pricinuită de păcatul altuia. Nu se gîndea la ce pierduse din lucrurile exterioare, ci la cît de mult pierdea înlăuntrul său cel învinuit de păcat.

4. Cînd a venit ziua morții sale, mulți oameni s-au strîns să se împărtășească unei inimi atît de sfinte, care pleca din această lume. Cei veniți se strîngeau lîngă patul lui. Unii au văzut îngeri care intrau la el, dar n-au putut în nici un chip să spună ceva. Alții n-au văzut nimic, însă pe toți cei de față i-a cuprins o frică atît de strașnică, încît nimeni n-a mai putut rămîne acolo cînd sufletul acela sfînt a plecat din trup. Deci, și cei ce au văzut, și cei ce n-au văzut nimic au luat-o la fugă cu toții, tulburați și înfricoșați. Astfel s-a dat de înțeles cît de mare era forța care luase la sine acel suflet după ieșirea lui din trup. Nici un muritor n-a putut să suporte această trecere.

XXI. Cu această ocazie trebuie știut că, uneori, meritele unui suflet nu se arată chiar în momentul trecerii sale dincolo, ci se afirmă mai vădit după moarte. Prin urmare, sfinții martiri au îndurat multe cruzimi din partea păgînilor, totuși ei, așa cum am spus mai sus, prin semne și minuni au devenit zi de zi mai vestiți în osemintele lor neînsuflețite.

XXII. Preacinstitul Valentio, care mai apoi a fost egumenul meu și al mănăstirii mele la Roma, după cum bine știi, a condus mai întîi o mănăstire în provincia Valeria[35]. Din povestirea sa am aflat că, ajungînd acolo cruzii longobarzi, au spînzurat doi călugări de-ai săi de ramurile unui copac. Cei doi au murit în aceeași zi. Cînd s-a făcut seară, sufletele amîndurora au început să cînte psalmii cu voci puternice și clare, încît, înmărmuriți, chiar cei ce îi uciseseră s-au înfricoșat auzind glasurile lor lăudînd pe Domnul.

[35] *Valeria, ae* „provincie a Panoniei Inferioare între Dunăre și Drava".

2. Toți cei prinși au auzit, fiind de față, iar mai tîrziu au fost martorii acelor cîntări. Dumnezeu atotputernic a vrut ca vocile sufletelor să ajungă la urechile trupești pentru ca trăitorii în trup să afle că mai adevărat trăiesc după ieșirea din trup, dacă se ostenesc să-i slujească lui Dumnezeu.

XXIII. Încă mai eram la mănăstire, cînd am aflat, din mărturia unor drept-credincioși, că, pe vremea longobarzilor, în apropiere, în regiunea Sura[36], era un preacinstit stareț, pe nume Soranus. Ajungînd la el cei scăpați de la longobarzi, precum și cei ce fugeau de jaful acestora, le-a dat, fără nici o reținere, tot ce avea în mănăstire. Cînd a terminat de împărțit hainele sale și ale călugărilor, a golit cămara și a dat tot ce avea în grădină.

2. După ce a împărțit toate bunurile, au sosit pe neașteptate longobarzii, care, luîndu-l ostatic, au început să-i ceară aurul. Spunîndu-le că oricum el nu deține nimic, a fost dus pe un munte învecinat, unde era o pădure nemăsurată ca întindere. Acolo, într-o scorbură de copac, se ascundea un fugar. Chiar

[36] *Sura (Sora)* „oraș în Latium".

în acel loc, unul dintre longobarzi, scoțînd sabia, l-a ucis pe preacinstitul Suranus. Cînd trupul său a căzut la pămînt, muntele întreg și pădurea s-au cutremurat, ca și cum pămîntul care tresăltase ar fi spus că nu poate purta povara sfințeniei sale.

XXIV. Altul a fost un preacinstit diacon din regiunea marsilor[37]. Găsindu-l longobarzii, l-au luat ostatic, iar unul dintre ei, scoțîndu-și sabia, i-a tăiat capul. Dar, cînd trupul lui a căzut la pămînt, cel ce îi tăiase capul a fost cuprins de un duh necurat și s-a prăbușit la picioarele diaconului. Fiind dat în seama Potrivnicului, s-a arătat că el ucisese un om al lui Dumnezeu.

2. PETRU. Cum se face, rogu-te, că Dumnezeu atotputernic îi lasă să moară astfel pe cei a căror sfințenie nu îngăduie totuși să fie trecută sub tăcere după moartea lor?

GRIGORE. Deoarece e scris : *„Celui drept, de orice moarte ar fi răpit pe neașteptate, dreptatea nu-i va fi luată"*[38]. Celor aleși, care se îndreaptă desigur spre viața veșnică, ce le

[37] *Marsi, orum* „neam din Latium, în ținutul păduros din jurul lacului Fucin".

[38] *Cartea înțelepciunii lui Solomon* 4, 7.

mai dăunează dacă vor muri un pic mai aspru? Poate că au uneori vreo greșeală, oricît de neînsemnată, care trebuie înlăturată printr-o astfel de moarte.

3. Așa se face că cei osîndiți la chinurile iadului primesc puterea asupra celor vii, dar, murind, vor fi pedepsiți mai aspru, fiindcă au întors această putere a cruzimii lor asupra celor buni. Tot astfel a fost și cu acest călău, căruia i s-a permis să-l ucidă pe preacinstitul diacon, dar nu i s-a îngăduit să se bucure lîngă mort. Cuvintele *Sfintei Scripturi* atestă acest lucru.

XXV. Un om al lui Dumnezeu a fost trimis către Samaria[39]. Pentru că, din neascultare, a mîncat pe drum, un leu i-a ieșit în cale și l-a ucis. Scris a fost pe dată că a stat leul lîngă asin și *„n-a mîncat leul din leșul omului"*[40]. Din această întîmplare se arată că păcatul neascultării fusese ispășit prin moarte, de vreme ce același leu, care a avut îndrăzneala să-l ucidă pe om, cît timp a fost în viață, n-a mai îndrăznit să-l atingă după moarte. Leul a

[39] *Samaria, ae* „veche regiune și oraș în Palestina".

[40] 3 *Reg.* 13, 28.

primit îndrăzneala de a ucide, însă nu și libertatea de a se hrăni cu trupul ucis, pentru că, neascultarea fiindu-i pedepsită, cel ce se făcuse vinovat în timpul vieții redevenise drept prin moartea sa. Așadar leul, după ce mai întîi făcuse să piară un păcătos, a păzit apoi trupul unui om drept.

2. PETRU. Îmi place ce spui. Aș vrea totuși să știu dacă acum, înainte de învierea trupurilor, sufletele celor drepți pot fi primite în cer.

XXVI. GRIGORE. Acest lucru nu-l putem nici afirma, nici nega despre toți cei drepți. Sufletele unora dintre ei sînt despărțite încă de cîteva trepte de împărăția cerească. Ce altceva ni se arată prin această pedepsire cu amînarea decît că le-a lipsit puțin pînă la desăvîrșire? Și totuși, e mai clar ca lumina zilei că sufletele celor desăvîrșiți, de îndată ce părăsesc temnița trupului, sînt primite în lăcașurile cerești. Acest lucru îl mărturisește chiar *Biblia*[41] : *„Că unde se va*

[41] În text, se folosește cuvîntul lat. *ueritas*, cu sensuri multiple în latina creștină : (gen.) „adevărul", (concr.) „cuvîntul lui Dumnezeu în *Biblie*", „dreapta credință, ortodoxia", „autenticitate, text autentic", „realitatea". În acest caz, precum și în cele cîteva situații care vor urma, traducătorul a optat pentru sensul concret de *Biblie*.

afla trupul, acolo se vor aduna vulturii"[42], fiindcă, unde se află în trup însuşi Mîntuitorul, acolo, fără îndoială, se strîng şi sufletele celor drepţi.

2. Şi Pavel dorise *„să se despartă de trup şi să fie împreună cu Hristos"*[43]. Deci, cine nu se îndoieşte că Hristos este în cer nu poate tăgădui nici că sufletul lui Pavel este în cer. Despre prăpădirea trupului său şi despre lăcaşul cetăţii cereşti, chiar Sfîntul Pavel a spus : *„Ştim că dacă acest lăcaş, locuinţa noastră pămîntească, se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mînă, ci veşnică, în ceruri"*[44].

3. PETRU. Dacă sufletele celor drepţi sînt de acum în cer, ce vor mai primi ca răsplată, în ziua judecăţii, pentru faptul că au fost desăvîrşiţi?

GRIGORE. Desigur, la judecată răsplata lor va creşte, deoarece acum se bucură doar de fericirea deplină a sufletelor, iar mai tîrziu se vor bucura şi de cea a trupului. Astfel, ei se vor bucura chiar în trupul care a purtat suferinţele şi torturile pentru Domnul. Spre această îndoită laudă a lor, scris e : *„Îndoit în pămîntul lor vor moşteni"*[45].

4. Apoi, despre sufletele sfinţilor, înainte de ziua învierii, e scris : *„Şi fiecăruia dintre ei i s-a dat cîte un veşmînt alb şi li s-a spus ca să stea în tihnă, încă puţină vreme, pînă cînd vor împlini numărul şi cei împreună-slujitori cu ei şi fraţii lor"*[46]. Astfel, cei care au primit acum cîte un singur veşmînt, la judecată vor avea cîte două. Acum se bucură numai de lauda sufletelor, atunci însă se vor bucura în acelaşi timp de slava trupului şi a sufletului.

5. PETRU. Bine, dar aş vrea să ştiu cum se face că, adesea, muritorii prezic multe lucruri?

XXVII. GRIGORE. Uneori, însăşi forţa sufletelor, prin agerimea sa, prevede ceva, alteori, sufletele care vor părăsi trupul cunosc viitorul printr-o revelaţie, iar cîteodată, în pragul desprinderii de trup, ele sînt atinse de inspiraţia divină şi aruncă o privire, cu ochii cei netrupeşti ai minţii, la tainele cereşti.

42 *Mat.* 24, 28.
43 *Filip.* 1, 23.
44 II *Cor.* 5, 1.
45 *Is.* 61, 7.
46 *Apoc.* 6, 11.

2. Faptul că forța sufletului, prin ascuțimea sa, cunoaște uneori viitorul se arată limpede din următoarea întîmplare. În orașul nostru, în urmă cu două zile, avocatul Cumquodeus a murit din cauza unui junghi dintr-o coastă[47]. Cu puțin înainte de a muri, l-a chemat la el pe slujitor și i-a poruncit să-i pregătească veșmintele de plecare. În timp ce sluga credea că stăpînul se smintise, neascultîndu-i cîtuși de puțin poruncile, acesta s-a ridicat și s-a îmbrăcat, spunînd că se va duce pe *via Appia,* la biserica Fericitului Sixtus.

3. Nu după mult timp, deoarece boala i s-a agravat, a murit. S-a luat hotărîrea ca trupul să-i fie depus la biserica Fericitului Ianuarius martirul, pe *via Praenestina.* Dar, pentru că celor ce se îngrijeau de înmormîntarea lui li s-a părut prea departe, le-a venit brusc o altă idee, ieșind cu sicriul pe *via Appia.* Fără să știe ce spusese Cumquodeus, l-au înmormîntat chiar în biserica pe care el însuși o prezisese. Știind că acel bărbat fusese implicat în treburile lumești și doritor de cîștiguri pămîntești, cum de a putut el să prezică ceva, dacă nu tocmai forța

[47] *Dolor lateralis* (lat.) „junghi dintr-o parte, pleurezie".

și ascuțimea sufletului său au prevăzut ce se va întîmpla cu trupul lui?

4. Adesea însă, pentru a fi cunoscute cele viitoare de către muritori, acest lucru se face prin revelații. Putem enumera aici cîteva din întîmplările care știm că s-au petrecut la noi în mănăstire. În urmă cu zece ani, în mănăstirea mea se găsea un frate căruia i se zicea Gerontius. Fiind el apăsat de o grea maladie a trupului, i s-au arătat într-o noapte niște bărbați îmbrăcați în alb, pe care i-a privit coborînd din înalt, cu veșmîntul lor strălucitor, chiar în acea mănăstire. Oprindu-se la patul bolnavului, unul dintre ei a zis : „Am venit aici ca să trimitem în oastea Domnului pe cîțiva frați din mănăstirea lui Grigore" și, dînd ordin altuia, a adăugat : „Scrie : Marcel, Valentinian, Agnellus" și alții, al căror nume nu mi-l amintesc acum. Acestea fiind îndeplinite, a mai adăugat : „Scrie-l și pe cel ne privește".

5. Încredințat în urma acestei revelații, dimineața, Gerontius le-a făcut cunoscut fraților cine va muri din mănăstire și i-a anunțat că el le va urma. Din ziua următoare, călugării preziși au început să moară, perindîndu-se în aceeași ordine în care fuseseră enumerați. În cele din urmă a murit și

Gerontius, el, care a știut dinainte că acei călugări vor muri.

6. În urmă cu trei ani, în timpul ciumei care a pustiit atît de amarnic orașul nostru, la mănăstirea din Porto se afla un călugăr pe nume Mellitus[48]. Deși încă tînăr, era un om de o admirabilă simplitate și umilință. Apropiindu-se ziua în care urma să fie chemat la Dumnezeu, a fost lovit de acest morb[49] și a ajuns în pragul morții. Aflînd acest lucru, preacinstitul Felix, episcop al orașului (din a cărui relatare am cunoscut toate acestea), a căutat să ajungă pînă la el și să-l întărească cu cuvinte de îndemn, că nu trebuie să se teamă de moarte. I-a promis chiar un răstimp mai lung de viață, prin mila lui Dumnezeu.

7. La aceste cuvinte însă, el i-a răspuns că drumul vieții lui a ajuns la capăt și că i s-a arătat un tînăr care i-a adus un răvaș, zicîndu-i : „Deschide și citește". Deschizîndu-l, a spus că s-a găsit scris acolo, cu litere de aur, pe sine și pe toți cei care fuseseră botezați o dată cu el, de către amintitul episcop, în ziua de Paști. După cum zicea, a descoperit mai întîi

[48] Cf. *mellitus, a, um*, „de miere, dulce ca mierea, drag, scump".

[49] E vorba de ciumă, boala pomenită mai sus.

numele său, iar apoi, ale tuturor celor botezați atunci. Din această cauză, a fost sigur că și el, și ceilalți se vor muta repede din această viață.

8. Așa s-a întîmplat că a murit chiar în acea zi, iar după el, toți cei care fuseseră botezați împreună cu el i-au urmat, astfel încît, în foarte puține zile, nici unul dintre ei n-a mai rămas în viață. E clar, desigur, că robul lui Dumnezeu, Mellitus, le văzuse numele scrise cu aur, pentru că slava veșnică le avea sădite în ea.

9. Astfel, după cum ei au putut cunoaște cele ce vin prin revelație, tot așa sufletele care ies din trup pot scruta uneori tainele cerești, nu în vis, ci rămînînd treze. L-ai cunoscut bine pe Ammonius, un călugăr din mănăstirea mea. Acesta, pe cînd purta haina lumească, a luat-o în căsătorie pe fiica lui Valerian, un avocat din oraș, căruia îi dădea ascultare cu conștiinciozitate și fără șovăială, cunoscînd tot ce se întîmpla în casa lui.

10. Fiind deja la mănăstire, el mi-a povestit că, în timpul molimei care a lovit foarte tare orașul, pe vremea patriciului Narses, în casa avocatului Valerian se afla un tînăr slujitor, Armentarius[50], deosebit prin simplitate și modestie. Deoarece

[50] Cf. *armentarius, ii* „văcar" (*armentum, i* „cireadă, turmă de vite").

însăși casa avocatului a fost pustiită de această nenorocire, tînărul a fost atins de boală și a ajuns pe patul de moarte.

11. Brusc, semețindu-se în fața celor prezenți, și-a venit în fire și a pus să fie chemat stăpînul său, căruia i-a spus : „Eu am fost în cer și am aflat cine va muri din această casă. El, el și cu el vor muri. Tu însă să nu te temi, pentru că nu vei muri de data asta. Ca să știi că am fost în cer și că spun adevărul, iată, am primit acolo darul de a vorbi în toate limbile. Oare nu ți-a fost cunoscut că eu n-am știut deloc limba greacă? Și totuși, voi vorbi grecește ca să afli dacă e adevărat ceea ce mărturisesc, faptul că am primit darul de a vorbi în toate limbile".

12. Atunci, stăpînul i-a vorbit grecește, iar el i-a răspuns în aceeași limbă, astfel încît toți cei de față s-au mirat foarte. În acea casă locuia și un bulgar, luptător cu sabia, al lui Narses, cel pomenit mai sus. L-au condus degrabă lîngă bolnav, căruia i-a vorbit în limba bulgară. Însă tînărul sclav, născut și crescut în Italia, i-a răspuns în aceeași limbă barbară, ca și cum ar fi fost născut din același neam. Mirați au fost toți cei care l-au auzit. Din cercarea celor două limbi, pe care nu știau ca el să le fi cunoscut înainte, au crezut și în privința tuturor celorlalte, pe care nu le puteau verifica.

13. De două ori, moartea i-a fost amînată de pe o zi pe alta, dar într-a treia zi, nu se știe prin ce judecată ascunsă și-a sfîșiat cu dinții mîinile și mușchii de pe brațe, și astfel și-a dat duhul. După ce a murit, toți cei pe care îi prezisese au fost luați curînd de la lumina acestei vieți. Nimeni din acea casă n-a murit din pricina molimei, dacă n-a fost prevestit prin vocea lui.

14. PETRU. E îngrozitor să merite cineva un astfel de dar, iar apoi să fie lovit de o asemenea pedeapsă.

GRIGORE. Cine poate cunoaște judecata neștiută a Domnului? De cele pe care nu le putem înțelege în dumnezeiasca judecată trebuie mai mult să ne temem, decît să le cercetăm.

XXVIII. Pentru a duce pînă la capăt ce am început să povestesc despre sufletele care ies din trup și care știu multe lucruri dinainte, nu trebuie uitat nici ce am aflat, din mai multe mărturii, despre Teofan, comite al orașului Centumcellae[51], pe cînd eram acolo. Acesta a fost un om care s-a dedicat actelor de milostenie,

[51] *Centumcellae, arum* „oraș și port în Etruria (azi Civitavecchia)".

ocupîndu-se cu faptele bune și, mai ales, cu ospitalitatea față de străini. Prins cu sarcinile de comite, el se ocupa de cele lumești și trecătoare, însă, după cum s-a vădit la sfîrșit, o făcea mai mult din datorie decît din propria-i voință.

2. Apropiindu-i-se clipa morții, s-a ridicat o furtună strașnică, încît nu putea fi dus la îngropăciune. Plîngînd amarnic, soția sa l-a întrebat, zicînd: „Ce să mă fac? Cum să te duc la groapă, că nu pot trece pragul casei de vijelia asta mare?“ Atunci, el i-a răspuns: „Nu mai plînge, femeie, căci îndată ce voi fi mort va reveni și vremea bună, în același ceas“. Imediat după aceste cuvinte, a murit, iar după moartea sa, cerul s-a înseninat.

3. Acest semn a fost însoțit și de altele. Mîinile și picioarele sale, umflate cu o umoare de la gută, fuseseră transformate în răni deschise, lăsînd să se vadă o scursoare murdară și vîscoasă. Dar cînd, după obicei, trupul său a fost dezgolit pentru a fi spălat, mîinile și picioarele i-au fost găsite atît de sănătoase de parcă n-ar fi avut niciodată vreo vătămare.

4. Astfel a fost dus și înmormîntat. Într-a patra zi însă, soția lui s-a gîndit că ar trebui să schimbe lespedea de marmură ce fusese așezată pe mormînt. Cînd placa a fost înlă-

turată, s-a răspîndit un miros foarte plăcut, ca și cum din trupul său, intrat în putrefacție, s-ar fi ridicat aburul unor arome, în loc să colcăie viermii.

5. Povestită de mine în omilii, această întîmplare le-a dat de bănuit unora cu suflet slab. Într-o zi însă, aflîndu-mă într-o nobilă adunare, au venit la mine, să-mi ceară ceva personal, tocmai lucrătorii care schimbaseră lespedea de marmură a mormîntului. În fața clerului, a nobililor și a poporului, i-am întrebat despre acel miracol. Ei au depus mărturie că, în chip minunat, au fost pătrunși de acel miros parfumat și au adăugat alte lucruri în legătură cu acel mormînt, sporind miracolul. Dar mi se pare prea mult să le povestesc acuma.

6. PETRU. Văd că iscodirea mea a fost satisfăcută îndeajuns. Dar iată întrebarea care mă tulbură acum. După cum s-a spus mai sus, sufletele sfinților sînt în cer. Fără îndoială, rămîne să credem că sufletele celor nedrepți sînt numai în iad. Nu știu ce spune despre acest lucru *Biblia*[52], dar modul de a gîndi al oamenilor nu îngăduie ca sufletele păcătoșilor să poată fi chinuite înainte de judecată.

[52] V. nota 41.

XXIX. GRIGORE. Dacă ai crezut, prin mărturia *Sfintei Scripturi*, că sufletele sfinților sînt în cer, se cuvine să crezi pe deplin că și sufletele celor nedrepți sînt în iad. Căci, după răsplata judecății veșnice, potrivit căreia cei drepți sînt deja slăviți, inevitabil și cei nedrepți sînt deja chinuiți. Așa cum beatitudinea îi face fericiți pe cei aleși, tot astfel trebuie crezut că focul îi arde pe cei răi.

2. PETRU. În ce mod trebuie crezut că focul, ca materie, poate să conțină un lucru imaterial?

XXX. GRIGORE. Dacă un suflet imaterial este conținut de trupul unui om în viață, de ce, după moarte, chiar dacă sufletul e imaterial, să nu fie conținut de un foc material?

PETRU. În orice viețuitoare, sufletul e cuprins în trup pentru că îi dă viață.

2. GRIGORE. Petre, dacă sufletul imaterial poate fi ținut într-un trup căruia îi dă viață, din ce motiv n-ar putea fi ținut, drept pedeapsă, acolo unde e făcut să moară? Noi spunem că sufletul e conținut de foc pentru ca să aibă parte de tortura focului, văzînd și înțelegînd acest lucru. Tocmai de aceea suferă, pentru că vede focul și se mistuie, pentru că

se vede arzînd. Așa se face că un lucru material nimicește prin foc ceva imaterial, cîtă vreme dintr-un foc ce poate fi văzut reies o dogoare și o durere ce nu se văd. În focul material, sufletul imaterial e torturat chiar de o flacără imaterială.

3. Și totuși putem deduce din cele spuse în *Evanghelie* că sufletul îndură flăcările nu numai privindu-le, ci și simțindu-le direct. În *Biblie*[53] se zice că bogatul mort a fost îngropat în iad[54]. Tocmai cuvintele bogatului fac cunoscut că sufletul lui e în mijlocul flăcărilor, atunci cînd îl imploră pe Avraam : *„Trimite pe Lazăr să-și ude vîrful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie“*[55]. De vreme ce *Biblia*[56] îl înfățișează pe bogatul păcătos în mijlocul flăcărilor, care înțelept ar putea nega oare că sufletele celor osîndiți sînt ținute în foc?

4. PETRU. Iată că, prin explicare și prin mărturie scrisă, sufletul revine la credință, însă, lăsat să scape, iarăși se întoarce la înțepenire.

[53] V. nota 41.
[54] Cf. *Luc.* 16, 22–23.
[55] *Luc.* 16. 24.
[56] V. nota 41.

Nu știu cum poate un lucru imaterial să fie conținut și apoi distrus de un lucru material.

GRIGORE. Spune-mi, te rog, tu crezi că sufletele răzvrătite, decăzute din slava cerească, sînt materiale sau imateriale?

PETRU. Ce om cu judecata sănătoasă ar zice că sufletele sînt materiale?

GRIGORE. Focul Gheenei, cum spui că e : material sau imaterial?

PETRU. Nu mă îndoiesc că focul Gheenei e material, căci sigur în el sînt căznite trupurile.

5. GRIGORE. Cu siguranță că Domnul[57] va spune, la sfîrșit, celor blestemați : *„Duceți-vă... în focul cel veșnic, care este gătit diavolului și îngerilor lui“*[58]. Dacă diavolul și îngerii lui, deși imateriali, trebuie căzniți într-un foc material, ce e de mirare dacă sufletele, înainte de a-și regăsi corpul, pot îndura caznele trupești?

PETRU. Explicația e clară și mintea nu trebuie să se îndoiască pe mai departe în legătură cu această problemă.

---

[57] V. nota 41.

[58] *Mat.* 25, 41.

XXXI. GRIGORE. După ce, cu multă stăruință, ai ajuns acum la credință, cred că merită oboseala să-ți povestesc cele ce mi-au fost istorisite de către niște oameni credincioși. Iulian, al doilea apărător[59] al bisericii din Roma, căreia îi slujesc prin voia lui Dumnezeu, a murit în urmă cu aproape șapte ani. El venea des, pe cînd eram încă la mănăstire, și obișnuia să vorbească cu mine despre rosturile sufletului.

2. Astfel, mi-a povestit într-o zi următoarele : „Pe vremea regelui Teodoric[60], tatăl socrului meu se întorcea în Italia după ce strînsese impozitele din Sicilia. Nava lui a acostat pe insula numită Liparis[61], unde trăia un sihastru, un om de o mare virtute. În timp ce corăbierii își refăceau odgoanele, tatăl socrului meu a găsit cu cale să pornească înspre acel bărbat ca să-i ceară să-l pomenească în rugăciunile lui.

După ce i-a privit, omul Domnului le-a zis, printre altele : «Știți că regele Teodoric a murit?»

---

[59] În text, lat. *defensor, oris (ecclesiae)* „apărător, protector (însărcinat cu protejarea patrimoniului bisericesc)“.

[60] *Theodoricus (Theudoricus), i* „Teodoric cel Mare, rege al ostrogoților (475–526)“.

[61] *Liparis (cf. Lipara, ae)* „cea mai mare dintre insulele eoliene, situată la nord de Sicilia (azi Lipari)“.

Ei însă i-au răspuns numaidecît : «Nu-i adevărat. Noi l-am lăsat în viață și nimeni nu ne-a adus pînă acum o astfel de veste». La aceste cuvinte, robul lui Dumnezeu a adăugat : «Ba da, e mort! Ieri, la ceasul al nouălea[62], fără centură, fără încălțări și cu mîinile legate a fost condus de papa Ioan și de patriciul Symmachus și aruncat în craterul vulcanului din apropiere».

4. Auzind ei acestea, și-au notat cu grijă ziua și, la întoarcerea în Italia, au aflat că regele Teodoric murise în acea zi în care moartea și pedepsirea lui i se arătaseră slujitorului lui Dumnezeu". Pentru că l-a ucis pe papa Ioan, căznindu-l în temniță, iar pe patriciul Symmachus l-a tăiat în bucăți cu sabia, pe drept s-a arătat că a fost aruncat în foc de către ei, cei pe care îi judecase nedrept în această viață.

XXXII. Pe vremea cînd mă gîndeam pentru prima oară la chemarea unei vieți retrase, un bătrîn cumsecade, pe nume Deusdedit, foarte bun prieten cu nobilimea orașului, se legase și de mine printr-o prietenie trainică.

[62] Ceasul al nouălea din zi corespunde orei cincisprezece.

2. El mi-a povestit următoarele : „Pe vremea goților, un strălucit bărbat, pe nume Reparatus, a ajuns în pragul morții. Cum zăcea el de mult timp fără glas și nemișcat, se părea că suflarea vieții îl părăsise de tot și că trupul rămăsese inert. Pe cînd familia și cei mulți, care se strînseseră, îl plîngeau ca pe un mort, el și-a revenit brusc, lacrimile tuturor celor ce jeleau transformîndu-se în stupefacție.

3. Revenindu-și pe deplin, el a spus : «Trimiteți repede un servitor la biserica Sfîntului Laurențiu Martirul, biserică ce poartă numele fondatorului ei Damasus, ca să vadă ce face preotul Tiburtius și să se întoarcă în grabă să ne spună». Pe atunci umbla vorba că Tiburtius se lăsa în voia plăcerilor trupești. Florentius, preotul de acum al bisericii, își amintește bine de viața și de năravurile aceluia.

4. În timp ce servitorul plecase, Reparatus, care își revenise pe deplin, a povestit ce aflase despre Tiburtius, acolo unde fusese dus : «Un rug imens fusese pregătit. Părintele Tiburtius a fost adus, așezat deasupra și ars, după ce s-a pus focul pe dedesubtul rugului. Încă un rug mai era pregătit. Părea că vîrful lui se întindea de la pămînt pînă la cer. O voce a strigat al cui era acesta...» La aceste cuvinte,

Reparatus a murit pe loc. Servitorul care fusese la Tiburtius l-a găsit și pe el deja mort."

5. Deci Reparatus fusese dus în locurile unde se ispășesc pedepsele. A văzut, s-a întors, a povestit și a murit. Se arată clar că el văzuse acele lucruri nu pentru sine, ci pentru noi, cărora, atîta timp cît ni se îngăduie să fim în viață, ne este permis să ne și îndreptăm de la faptele rele. Reparatus a văzut construindu-se un rug nu fiindcă în iad ar arde lemne pentru a se face focul, ci ca să povestească acestea oamenilor. Pentru arderea celor răi, a văzut aceleași lucruri cu care se obișnuiește la cei vii să fie întreținut un foc material. Astfel, auzind ei despre lucruri obișnuite, să învețe că trebuie să se teamă de cele neobișnuite.

XXXIII. Ceva teribil s-a întîmplat în provincia Valeria. Preacinstitul Maximianus, episcopul Siracuzei, care a condus mult timp mănăstirea mea din acest oraș, povestea următoarele : „Un decurion a primit să fie naș la botezul unei tinere, fata cuiva, chiar în sfînta sîmbătă de Paști. După post, s-a întors acasă și s-a îmbătat cu vin. Apoi, a cerut ca fina lui să rămînă cu el, și în noaptea aceea, lucru ce nu se cade a fi spus, a necinstit-o.

2. Dimineața, cînd s-a trezit, vinovatul s-a gîndit să meargă la baie, ca și cum apa de acolo i-ar fi spălat rușinea păcatului. S-a dus, așadar, s-a spălat, dar a început să se frămînte dacă să intre sau nu în biserică. Se sfia de oameni, dacă într-o astfel de zi nu s-ar fi dus la biserică, dar se temea tare de judecata lui Dumnezeu, dacă totuși s-ar fi dus. Rușinarea de oameni a învins în cele din urmă și s-a dus la biserică. Dar a început să se teamă și să tremure de frică. În fiecare clipă își închipuia că va fi dat unui duh necurat și că va fi chinuit în fața tuturor. Deși se temuse foarte tare, nu i s-a întîmplat aproape nimic rău pe durata oficierii slujbei.

3. A ieșit bucuros, iar a doua zi a intrat deja fără teamă în biserică. Și astfel, timp de șase zile la rînd, se arătă în public bucuros și fără grijă, socotind că Domnul ori nu-i văzuse nelegiuirea, ori, milostiv, i-o iertase. Într-a șaptea zi însă, a murit pe neașteptate. După ce a fost pus în groapă, toată lumea a văzut că, mult timp, o flacără a ieșit din mormîntul lui. Aceasta i-a ars oasele atîta vreme, pînă cînd s-a topit tot mormîntul, iar pămîntul, care fusese strîns într-o movilă, părea săpat.

4. Făcînd aceasta, Dumnezeu atotputernic a arătat ce îndura sufletul aceluia într-ascuns,

de vreme ce trupul lui a fost prăpădit de flăcări dinaintea ochilor oamenilor. Prin această faptă, El a socotit potrivit să ne dea un exemplu înfricoșător, deoarece din această pildă reținem cît de mult suferă un suflet viu, care simte, din cauza păcatului său, dacă niște oase fără simțire au fost arse complet și atît de pedepsite cu focul.

5. PETRU. Aș vrea să știu dacă cei buni se recunosc între ei în împărăția cerurilor și dacă cei răi se recunosc în timpul chinurilor.

XXXIV. GRIGORE. Înțelesul acestui lucru se află în cuvintele Domnului, pe care le-am pomenit mai sus, fiind mai clar ca lumina zilei. După ce s-a zis că : „*Era un om bogat, care se îmbrăca în porfiră și în vizon, veselindu-se în toate zilele în chip strălucit. Iar un sărac, anume Lazăr, zăcea înaintea porții lui, plin de bube, poftind să se sature din firimiturile ce cădeau de la masa bogatului, dar nimeni nu i le dădea ; însă și cîinii, venind, lingeau bubele lui*“[63], s-a adăugat că : „*Și a murit Lazăr și a fost dus de către îngeri în sînul lui Avraam. A murit și bogatul și a fost îngropat în iad*“[64].

[63] *Luc.* 16, 19–21.
[64] *Luc.* 16, 22.

2. „*Ridicîndu-și ochii, în chinuri fiind, el a văzut de departe pe Avraam și pe Lazăr în sînul lui. Și el, strigînd, a zis : «Părinte Avraame, fie-ți milă de mine și trimite-l pe Lazăr să-și ude vîrful degetului în apă și să-mi răcorească limba»*“[65]. Dar Avraam a zis : *«Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta, și Lazăr, asemenea, pe cele rele»*“[66]. Iar bogatul, nemaiavînd nici o speranță de scăpare pentru sine, a încercat să cîștige salvarea alor săi : „*«Rogu-te dar, părinte, să-l trimiți în casa tatălui meu, căci am cinci frați, să le spună lor acestea, ca să nu vină și ei în acest loc de chin»*“[67].

3. Prin aceste cuvinte se spune deschis că și cei buni îi recunosc pe cei buni, și cei răi, pe cei răi. Așadar, dacă Avraam nu l-ar fi recunoscut pe Lazăr, nu i-ar mai fi vorbit bogatului, aflat în mijlocul chinurilor, despre rănile trecute ale lui Lazăr, spunîndu-i că în timpul vieții avusese parte numai de cele rele. Iar dacă cei răi nu i-ar recunoaște pe cei răi, bogatul nu și-ar fi amintit, în timpul chinurilor, de frații săi, chiar dacă ei nu se aflau de față.

[65] *Luc.* 16, 23–24.
[66] *Luc.* 16, 25.
[67] *Luc.* 16, 27–28.

Cum să nu-i fi putut recunoaște acolo el, care a avut grijă să se roage, amintindu-și de ei chiar și în absența lor?

4. Prin acest exemplu se vădește și un lucru despre care tu nu ai întrebat : dacă cei buni îi recunosc pe cei răi și invers. Căci bogatul a fost recunoscut de Avraam, care i-a zis : *„«Ai primit cele bune în viața ta»“*[68], iar Lazăr, alesul Domnului, a fost recunoscut de bogatul cel rău, care se roagă să-i fie trimis, spunînu-i pe nume : *„«Trimite pe Lazăr să-și ude vîrful degetului în apă și să-mi răcorească limba»“*[69]. Această recunoaștere sporește răsplata de fiecare parte : cei buni mai mult se veselesc, văzîndu-i bucurîndu-se împreună cu ei pe cei dragi, iar cei răi, căznindu-se împreună cu cei pe care i-au prețuit disprețuindu-l pe Dumnezeu, ispășesc nu numai pedeapsa lor, ci și a celorlalți.

5. Se întîmplă însă ceva și mai minunat cu cei aleși : ei îi recunosc nu numai pe cei pe care îi știau din această lume, ci și pe oamenii buni, pe care nu i-au văzut niciodată, ca și cum i-ar fi văzut și cunoscut dinainte. Astfel, cînd îi vor vedea pe părinții de demult în împă-

[68] *Luc.* 16, 25.
[69] *Luc.* 16, 24.

răția veșnică, pe care îi știuseră mereu după faptele lor, îi vor recunoaște și după chip. Acolo toți îl contemplă pe Dumnezeu, într-o sfințenie comună. Ce ar putea să nu știe ei acolo unde l-au cunoscut pe Cel ce toate le știe?

XXXV. Un călugăr de-al nostru, un om cu o viață demnă de laudă, a murit în urmă cu patru ani. După cum au mărturisit alți călugări, care au fost de față, în clipa morții sale i-a văzut pe profeții Iona, Iezechel și Daniel și a început să-i strige după nume. Spunea că au venit la el și, supunîndu-se lor, și-a lăsat privirea în jos cu sfială, iar sufletul i s-a înălțat de la trup. Din această întîmplare ne e dat să înțelegem că va exista cunoaștere nepieritoare în acea viață, de vreme ce acest bărbat, aflat încă în trupu-i pieritor, i-a recunoscut pe sfinții profeți, pe care nu-i mai văzuse niciodată.

XXXVI. Se întîmplă adesea ca sufletul, înainte chiar de a ieși din trup, să-i recunoască pe cei cu care va fi trimis în același lăcaș, împărțind aceeași vină sau aceeași răsplată. Preacinstitul Eleuterius[70], un bătrîn despre care

[70] *Eleutherius, ii,* nume de origine greacă (*ἐλευθέριος, ος, ον* „care vorbește și acționează ca un om liber, care are sentimentele unui om liber, generos“).

am povestit multe în cartea precedentă[71], spunea că a avut în mănăstirea sa un frate bun[72], pe nume Ioan, care și-a prezis propria-i moarte celorlalți călugări înainte cu paisprezece zile.

2. Ținînd socoteala în fiecare zi și micșorîndu-se numărul acestora, cu trei zile înainte de a fi chemat din trup a fost cuprins de febră. Ajungînd în clipa morții, a primit taina împărtășaniei cu trupul și sîngele Domnului și, chemîndu-i pe ceilalți călugări înaintea lui, a început să cînte psalmii. El însă le-a impus un antifon despre sine însuși, spunînd : *„Deschideți-mi mie porțile dreptății și intrînd în ele voi lăuda pe Domnul. Aceasta este poarta Domnului, drepții vor intra prin ea“*[73].

3. În timp ce călugării cîntau dinaintea lui, a strigat brusc, cu glas prelung : „Vino, Ursule“. Îndată ce a spus aceasta, a ieșit din trup și s-a săvîrșit din viața de aici. Călugării s-au mirat, fiindcă nu știau ce strigase fratele lor

[71] În vol. al III-lea din *Dialoguri*.

[72] În text: *frater germanus* „frate bun (din aceiași părinți, din același tată sau, mai rar, din aceeași mamă)“.

[73] *Ps.* 117, 19–20.

pe patul de moarte. După moartea lui, în mănăstire a fost tristețe mare.

4. Într-a patra zi, a trebuit să fie trimiși cîțiva călugări la o mănăstire, departe. Mergînd ei acolo, i-au găsit pe toți frații foarte întristați. Întrebîndu-i : „Ce aveți, de ce sînteți cufundați într-o tristețe atît de adîncă?“, ei au răspuns : „Deplîngem pustiirea acestui loc, fiindcă un frate, care ne ținea uniți, prin viața lui, în această mănăstire, a părăsit lumina acestei lumi în urmă cu patru zile“.

5. Deoarece călugării care sosiseră întrebau cu interes cum se numea, ei au răspuns : „Ursu“. Căutînd să cunoască cu precizie ceasul la care acesta fusese chemat la Dumnezeu, au aflat că ieșise din trup chiar în clipa cînd fusese chemat de Ioan, cel care murise la ei.

6. Din această întîmplare reiese că vrednicia le-a fost deopotrivă și că le-a fost dat să trăiască împreună în același lăcaș, după ce împreună le-a fost dat să iasă din trup.

7. N-am să trec sub tăcere ce mi s-a întîmplat să aflu despre unii dintre vecinii mei. Pe atunci eram încă mirean și locuiam în casa ce-mi revenise de drept de la tatăl meu, în acest oraș. Lîngă casa mea locuia o văduvă care se chema

Galla, ce avea un fiu, pe nume Eumorphius[74]. Nu departe de acolo locuia Stephanus[75], care a fost adjutant de centurion în armată.

8. Eumorphius, ajungînd în ultima clipă a vieții, și-a chemat slujitorul și i-a poruncit: „Du-te repede și spune-i adjutantului Stephanus să vină imediat. Iată, corabia a fost pregătită, pentru că trebuie să ne ducem în Sicilia". Slujitorul, crezînd că delirează, a refuzat să-i dea ascultare, însă el a început să-l amenințe cu putere și i-a zis: „Du-te și anunță-i ce-ți spun, căci nu mi-am pierdut mințile".

9. Slujitorul a ieșit pentru a merge la Stephanus, dar pe la mijlocul drumului a întîlnit pe cineva, care l-a întrebat: „Încotro mergi?". El i-a răspuns: „Am fost trimis de stăpînul meu la adjutantul Stephanus". Acela însă i-a răspuns pe loc: „De la el vin, dar a murit dinaintea mea, chiar în acest ceas". Atunci, slujitorul s-a întors la Eumorphius, stăpînul său, dar l-a găsit deja mort. Astfel, pînă cînd au ieșit unul în calea celuilalt și slujitorul s-a întors de la mijlocul drumului,

[74] Cuvînt de origine greacă (cf. *εὔμορφος, ος, ον* „cu formă frumoasă").
[75] *Stephanus, i*, nume de origine greacă: *Στέφανος, ου* (cf. *στέφανος, ου* „coroană").

măsurînd distanțele am fi putut deduce că Eumorphius și Stephanus au fost chemați la Dumnezeu în aceeași clipă.

10. PETRU. E cu adevărat înfricoșător ceea ce s-a zis. Te întreb însă, de ce i s-a arătat o corabie sufletului, chiar înainte de a muri, și de ce a prezis muribundul că va fi dus în Sicilia?

11. GRIGORE. Sufletul nu are nevoie de o corabie, dar nu e de mirare dacă unui om aflat încă în trup i se arată ceea ce e obișnuit să vadă cu ochii trupești. Prin aceasta i se dă de înțeles încotro ar putea fi dus, în sens spiritual, sufletul lui.

12. El a afirmat că va fi dus în Sicilia. Ce altceva se poate înțelege decît că, mai mult decît în alte locuri, în insulele acestui ținut s-au deschis craterele care varsă focul de la cazne? După cum obișnuiesc să povestească cunoscătorii, lărgindu-se zi de zi, craterele cresc din adîncuri. Apropiindu-se sfîrșitul lumii, e sigur că, cu cît vor fi strînși acolo mai mulți care trebuie arși, cu atît se vor vedea deschizîndu-se mai mult și aceste locuri pentru cazne. Dumnezeu atotputernic a vrut să arate aceasta spre îndreptarea celor trăitori în lume, pentru

ca minţile păcătoşilor, care nu cred că există chinurile iadului, să vadă aceste locuri de caznă, pe care refuzau să le creadă din auzite.

13. Chiar fără exemple, cuvintele *Bibliei*[76] dovedesc îndeajuns că cei aleşi, pe de o parte, sau cei damnaţi, pe de alta, din cauza aceloraşi fapte sînt duşi în aceleaşi locuri. Chiar *Evanghelia* spune despre cei aleşi: *„În casa Tatălui meu, multe lăcaşuri sînt“*[77]. Dacă răsplata n-ar fi diferită în acea fericire veşnică, ar exista mai degrabă un singur lăcaş, şi nu mai multe. Aşadar, multe sînt lăcaşurile în care cei buni se bucură şi diferit, după rînduială, şi împreună, pentru merite comune. Şi totuşi, unul şi acelaşi dinar îl primesc pentru truda lor toţi cei despărţiţi în mai multe lăcaşuri, căci fericirea care îi cuprinde acolo e unică, dar e diferită valoarea răsplăţii obţinute prin fapte diferite.

14. Tocmai asta spune şi Iisus[78], anunţînd ziua judecăţii sale: *„Atunci voi spune secerătorilor: «Pliviţi întîi neghina şi legaţi-o în snopi ca s-o ardem»“*[79]. De bună seamă, îngerii

[76] V. nota 41.
[77] *Ioan*, 14, 2.
[78] V. nota 41.
[79] *Mat.* 13, 30.

secerători leagă neghina în snopi pentru a fi arsă cînd îi pun pe cei de aceeaşi teapă la aceleaşi chinuri, astfel încît trufaşii să ardă împreună cu cei trufaşi, desfrînaţii, cu cei desfrînaţi, zgîrciţii, cu cei zgîrciţi, făţarnicii, cu cei făţarnici, pizmaşii, cu cei pizmaşi, necredincioşii, cu cei necredincioşi. Cînd cei ce se aseamănă după păcat sînt duşi la chinuri asemănătoare, îngerii îi leagă împreună, cum sînt legaţi snopii de neghină pentru ardere, căci ei îi trimit spre locurile de pedeapsă.

XXXVII. PETRU. Justificînd răspunsul dat la întrebarea mea, principiul explicaţiei se arată clar. Dar te rog să-mi deslușeşti de ce oare unii oameni sînt scoşi din trup, ca din greşeală. O dată neînsufleţiţi, ei se întorc totuşi, spunînd fiecare că a auzit că nu el trebuia să fie dus.

2. GRIGORE. Petre, cînd se întîmplă acest lucru, dacă te gîndeşti bine, nu e o greşeală, ci o prevestire. Bunăvoinţa cerească, prin marea mărinimie a milei sale, rînduieşte ca unii să se întoarcă pe neaşteptate în trup, după moarte, pentru a se teme de chinurile iadului măcar la vederea lor, dacă nu le crezuseră din auzite.

3. Un călugăr din Illyria, care trăia împreună cu mine la mănăstire, în acest oraș, îmi povestea ce aflase pe vremea cînd sălășluia în deșert. Petru, un călugăr născut în Iberia, i se alăturase în ținutul de o mare pustietate, numit Euasa[80]. După cum aflase chiar din povestirea lui, înainte de a căuta să ajungă în deșert, Petru murise din cauza unei boli, dar s-a întors numaidecît în propriu-i trup, mărturisind că a văzut chinurile iadului și tărîmurile fără de număr ale flăcărilor. Povestea că i-a văzut chiar și pe unii bogătași din vremea sa, spînzurați în mijlocul flăcărilor.

4. Pe cînd el însuși era dus deja pentru a fi cufundat acolo, un înger cu veșminte strălucitoare s-a arătat pe neașteptate și nu a permis să fie aruncat în foc. Îngerul i-a spus : „Ieși și ia seama la cît de precaut va trebui să trăiești după toate acestea". În urma acestor cuvinte, începînd să i se dezmorțească mădularele trupului, Petru s-a trezit din veșnicul somn al morții și a povestit toate întîmplările în mijlocul cărora se aflase. După aceea, s-a nevoit atît de mult cu postul și cu veghea, încît, chiar dacă limba îi tăcea, felul

[80] *Euasa* sau *Ebusus* „insulă în apropierea Spaniei Taraconeze (în estul Peninsulei Iberice)".

lui de a trăi spunea că văzuse și se înfricoșase de chinurile iadului. Dumnezeu atotputernic, în marea lui îndurare, l-a condus în moarte ca să nu trebuiască să moară.

5. Însă arătarea pedepselor nu le e de folos tuturor în aceeași măsură, pentru că inima omenească e împovărată de o mare neputință de a simți. Ilustrul Ștefan, pe care l-ai cunoscut bine, îmi povestea despre el însuși că, abătîndu-se o boală asupra sa, a murit pe cînd se afla la Constantinopol cu un motiv oarecare. Deoarece medicul și spițerul chemați să-l deschidă și să-l îmbălsămeze n-au fost găsiți în acea zi, în noaptea care a urmat trupul a rămas neîngropat.

6. El însă, condus în iad, a văzut multe lucruri pe care, auzindu-le înainte, nu le-a crezut. Cînd a fost înfățișat judecătorului care prezida acolo, n-a fost primit. Judecătorul a zis : „Nu acesta am poruncit să fie adus, ci Ștefan fierarul". Pe loc, el a fost readus în trup, iar fierarul Ștefan, care locuia lîngă el, a murit în același ceas. Așa s-a dovedit că fuseseră adevărate cuvintele pe care le auzise ; moartea fierarului o dovedise.

7. În urmă cu trei ani, în timpul molimei care a pustiit amarnic orașul acesta, cînd cu ochii trupului se vedeau săgeți venind din cer

și izbind pe fiecare, după cum știi, a murit și acest Ștefan. Un soldat din oraș, lovit de boală, a ajuns în pragul morții. Ieșind din trup, el a zăcut fără suflet, dar s-a întors repede și a povestit întîmplările prin care a trecut.

8. Spunea – lucru făcut cunoscut multora la acea vreme – că era o punte pe sub care curgea un fluviu negru și încețoșat, care scotea aburi cu o duhoare insuportabilă. Dacă treceai însă puntea, se găseau încîntătoare pajiști înverzite, împodobite cu flori bine mirositoare, unde se vedeau mici grupuri de oameni înveșmîntați în alb. În acel loc, dulceața mirosului era atît de mare, încît numai savoarea parfumului ajungea să-i sature pe cei ce se plimbau și pe cei ce locuiau acolo.

9. Odăile celor ce poposeau aici erau umplute fiecare de o lumină puternică. În acest loc, se zidea o casă de o uimitoare măreție, care părea construită din cărămizi de aur, dar despre care n-a putut afla a cui era. Pe malul fluviului pomenit mai sus se aflau cîteva locuințe. Unele erau atinse de duhoarea vaporilor ce se ridicau de pe apă, pe altele însă miasma nu le putea atinge.

10. Pe puntea amintită mai sus se făcea punerea la încercare : oricine dintre cei nedrepți

care voia să treacă pe ea cădea în fluviul întunecat și urît mirositor, dar cei drepți, cărora nu le sta împotrivă nici un păcat, ajungeau în ținuturile încîntătoare, pășind fără grijă și nestînjenit pe punte.

11. Soldatul a povestit că l-a văzut acolo pe Petru, superiorul servitorilor bisericești[81], mort în urmă cu patru ani. El se afla jos, în locurile cele mai respingătoare, legat și apăsat de povara lanțurilor. Întrebînd care a fost cauza, soldatul a auzit ceea ce noi, care l-am cunoscut pe Petru în casa Domnului, ne amintim, știindu-i faptele. I s-a spus : „El îndură aceasta pentru că, dacă i se poruncea să pedepsească pe cineva, pricinuia rănile mai mult din nevoia de cruzime, decît din ascultare". Toți cei care l-au cunoscut știu că așa a fost.

12. Mai spunea că a văzut acolo un preot străin, care, venind pe punte, a trecut-o cu o atît de mare siguranță, cît de mare i-a fost curăția în viață. Pe aceeași punte, a afirmat că l-a recunoscut și pe Ștefan, cel pomenit mai sus. Cînd acesta a vrut să treacă, piciorul i-a alunecat și a căzut pe jumătate peste punte.

[81] În text: *ecclesiastica familia* desemnează întregul personal care slujește în biserică și care e condus de un *maior ecclesiae*.

Niște bărbați în negru, ridicîndu-se din fluviu, au început să-l tragă în jos de coapse, iar alții, în alb și foarte frumoși la vedere, au început să-l tragă în sus de brațe. În timpul luptei, duhurile bune trăgîndu-l în sus, iar cele rele, în jos, cel ce privea acestea s-a întors în trup și n-a aflat ce s-a făcut pînă la capăt cu Ștefan.

13. Din această întîmplare despre viața lui Ștefan se dă de înțeles că în el se întreceau faptele rele ale trupului cu lucrarea milei. Fiind tras în jos de coapse și în sus de brațe, e evident că îi plăcuse milostenia, dar că nu rezistase complet la păcatele trupești, care îl trăgeau în jos. Însă nouă, ca și celui care l-a văzut, dar a fost rechemat în trup, ne rămîne necunoscut cine va fi învins în această dreaptă cumpănire a tainicului judecător.

14. E clar totuși că Ștefan, după ce a văzut tărîmurile iadului, așa cum am spus mai sus, și s-a întors în trup, nu și-a îndreptat pe deplin viața, de vreme ce, după mulți ani, a plecat din trup pentru încă o luptă între viață și moarte. De aici reiese că, atunci cînd le sînt arătate înseși chinurile iadului, unora le e spre ajutorare, iar altora, spre osîndă. Primii văd cele rele, de care să se păzească, iar ceilalți mai tare sînt pedepsiți pentru că n-au vrut să

se păzească de chinurile iadului nici după ce le-au văzut și cunoscut.

15. PETRU. Ce vrea să însemne, rogu-te, că în acele cîmpii încîntătoare se vedea zidindu-se casa cuiva, din cărămizi de aur? E chiar ridicol să credem că în cealaltă viață vom avea încă nevoie de astfel de metale.

16. GRIGORE. Ce om cu judecata sănătoasă ar înțelege acest lucru? Dar oricine ar fi acela pentru care se construiește casa, din ce s-a arătat acolo se dă de înțeles ce face el aici. E clar că locuința sa se zidește cu aur, deoarece își va merita răsplata veșnicei lumini, pentru marea-i milostenie. Mi-a scăpat din minte să zic mai sus că același soldat, care văzuse toate acestea, povestea că bătrîni și tineri, fecioare și copii purtau cărămizile de aur pentru zidirea casei. Din aceasta se deduce că erau văzuți ca lucrători acolo tocmai cei cărora li s-a dat pomană aici.

XXXVIII. Lîngă noi, locuia un credincios pe nume Deusdedit, care făcea încălțări. I s-a arătat cuiva că se zidea și casa lui Deusdedit, dar că lucrătorii lui păreau să muncească la ea numai sîmbăta. Mai tîrziu, interesîndu-se acela cu precizie despre viața cizmarului, a aflat că,

din tot ce cîştiga lucrînd zi de zi, dacă îi mai rămînea ceva de mîncat şi de îmbrăcat, obişnuia să le ducă sîmbăta la biserica Sfîntului Petru şi să le împartă săracilor. Astfel, gîndeşte-te că nu fără motiv înainta construcţia casei sale sîmbăta.

2. PETRU. Asupra acestui lucru, văd că am fost satisfăcut pe deplin. Dar te întreb, de ce se spune că locuinţele unora erau atinse de negura urît mirositoare, în timp ce ale altora nu puteau fi atinse de ea? Sau ce e puntea ori fluviul pe care le-a văzut?

3. GRIGORE. Petre, după imaginile lucrurilor cîntărim valoarea lor spirituală. I-a văzut pe cei drepţi trecînd pe punte către locurile încîntătoare, pentru că tare *„îngustă e calea ce duce la viaţă“*[82], şi a văzut curgînd un fluviu împuţit, pentru că zi de zi se scurge aici, spre locurile cele mai de jos, putreziciunea păcatelor trupeşti.

4. Negura atingea locuinţele unora, în timp ce ale altora nu puteau fi atinse, pentru că sînt mulţi care fac lucruri bune, dar totuşi mai sînt atinşi de păcatele trupeşti în plăceri ale gîndurilor

[82] *Mat.* 7, 14.

deşarte. E drept ca negura urît mirositoare să-i împresoare acolo pe cei pe care îi mai desfată încă împuţiciunea trupească. De aceea, văzînd preafericitul Iov că plăcerea trupească e împuţiciune, a spus aceste cuvinte despre cel neruşinat şi desfrînat : *„Viermii să fie desfătarea lui“*[83]. Însă locuinţele celor care îşi golesc complet inima de orice plăcere a trupului, desigur nu vor fi atinse de negura urît mirositoare.

5. Trebuie observat că au fost văzute la un loc negura şi putoarea, căci desfătarea trupească întunecă mintea, pe care o strică, pentru a nu vedea strălucirea adevăratei lumini şi, cu cît s-au desfătat mai josnic, cu atît mai în sus să suporte acea pîclă.

6. PETRU. Oare se poate dovedi prin autoritatea cuvintelor sfinte că păcatele trupeşti sînt pedepsite cu împuţiciunea?

XXXIX. GRIGORE. Da. Deoarece cartea *Genezei* ne-o atestă, am aflat că Domnul a slobozit ploaie de foc şi pucioasă peste sodomiţi[84], astfel încît focul îi ardea, iar duhoarea pucioasei îi ucidea. Deoarece arseseră

[83] *Iov.* 24, 20.
[84] *Cf. Gen.* 19, 24.

pentru dragostea neîngăduită a trupului stricăcios, au pierit din cauza focului și a miasmei. Din pedeapsa lor, ei și-au dat seama că se dăduseră cu totul unei morți veșnice, prin desfătarea cu propia împuțiciune.

PETRU. Asupra acestor întrebări, mărturisesc că nu mi-a mai rămas nici o îndoială.

XL. GRIGORE. Trebuie știut că sufletele aflate încă în trupurile lor văd uneori cîte ceva legat de pedeapsa din lumea de dincolo. Acest lucru le e dat unora spre sporirea lor în credință, iar altora, spre întărirea ascultătorilor.

2. Teodor[85], un copil foarte neastîmpărat, despre care îmi amintesc că am povestit în omilii, dinaintea norodului, și-a urmat fratele în mănăstirea mea mai mult de nevoie decît din propria-i voință. Îi era greu să suporte dacă cineva îi vorbea despre mîntuirea sa. Lucrurile bune, nu numai că nu putea să le facă, dar nici măcar să le asculte. Jurîndu-se, mîniindu-se, luînd în derîdere, declara că nu va ajunge niciodată la haina sfîntă a călugăriei.

---

[85] *Theodorus, i*, nume de origine greacă: Θεόδωρος, *ου* (cf. *θεός, ου* „Dumnezeu" și *δῶρον, ου* „dar, cadou").

3. În timpul molimei care a răpus de curînd mare parte din populația acestui oraș, atins la vintre, el a ajuns în pragul morții. Cînd își dădea ultima suflare, călugării s-au strîns ca să-i vegheze sfîrșitul, rugîndu-se. I se răcise deja la capete trupul ; doar în piept îi mocnea încă flacăra vieții. Toți frații au început să se roage cu atît mai stăruitor pentru el, cu cît îl vedeau stingîndu-se cu mare repeziciune.

4. Deodată, însă, a început să răcnească dinaintea fraților, întrerupîndu-le rugăciunea cu mari strigăte : „Dați-vă înapoi. Am fost dat, să mă mănînce, unui balaur care nu mă poate înghiți din cauza prezenței voastre. Capul mi-a fost înghițit deja de gura lui. Dați-vă la o parte, ca să nu mă mai chinuie, ci să facă ceea ce are de făcut. Dacă am fost dat lui să mă mănînce, de ce să mai îndur o amînare din cauza voastră?" Atunci, călugării i-au zis : „Ce spui, frate? Fă-ți semnul crucii, apăsat". Însă el răspundea cu urlete : „Vreau să mi-l fac, dar nu pot pentru că sînt strîns de solzii balaurului".

5. Auzind aceasta, călugării s-au plecat la pămînt și, cu lacrimi, au început să se roage mai tare pentru scăparea lui. Și iată că deodată bolnavul a început să strige cu voce

mare : „Să mulțumim lui Dumnezeu. Balaurul, care m-a luat să mă mănînce, a fugit. N-a mai putut sta, a fost alungat de rugăciunile voastre. Mijlociți pentru păcatele mele, în clipa asta, căci sînt pregătit să mă călugăresc și să părăsesc cu totul viața lumească". Prin urmare, acest om care, după cum s-a spus, era deja mort la suprafață, a fost păstrat în viață și s-a întors cu toată inima la Dumnezeu. După ce s-a schimbat înlăuntrul său, multă vreme s-a nevoit ; abia atunci sufletul lui a fost dezlegat de trup.

6. Dimpotrivă, Crisaurius[86] (după cum mi-a povestit ruda sa, Probus, despre care am pomenit mai sus) a fost un bărbat foarte bogat în lumea aceasta. Era însă la fel de plin de vicii ca de averi : plin de trufie, supus plăcerilor trupului, aprins de flacăra lăcomiei în cîștigarea de averi. Dar, cînd Domnul a hotărît să pună capăt atîtor rele, Crisaurius a fost lovit de o boală a trupului.

7. În pragul morții, chiar în clipa cînd să-și dea duhul, a deschis ochii și a văzut șezînd în fața lui duhuri hidoase și întunecate, care

[86] *Chrysaurius, ii*, nume de origine greacă: *Χρυσάωρ, άορος* (cf. *χρυσάωρ, άορος* „care poartă sabie de aur").

încercau cu putere să-l înșface în temnițele iadului. A început să tremure, să se facă palid, să transpire și să ceară, cu mari strigăte, o păsuire. Zbătîndu-se, a început să-l cheme pe fiul său Maximus (pe care l-am văzut călugăr, pe cînd eu însumi eram deja călugăr) cu strigăte îngrozitoare : „Maxime, dă fuga. Niciodată nu ți-am făcut vreun rău. Ia-mă sub protecția ta".

8. Curînd a ajuns și Maximus, tulburat. Jelind, s-a strîns cu larmă toată familia. Ei nu puteau vedea acele duhuri rele, a căror apropiere el o suporta cu greutate. Le simțeau însă prezența în mărturia, în paloarea și în tremurul celui luat cu forța de către ele. De spaima chipurilor lor negre, el se zvîrcolea de colo colo în pat. Stătea culcat pe partea stîngă : nu putea să suporte vederea lor. Se întorcea la perete : apăreau acolo. Încolțit prea tare și pierzîndu-și nădejdea că mai poate fi lăsat din nou liber, a început să strige cu voce puternică : „Păsuire, fie și pînă mîine. Păsuire, fie și pînă mîine". Dar, pe cînd striga acestea, în mijlocul țipetelor a fost smuls din lăcașul trupului său.

9. E clar, desigur, că nu pentru el, ci pentru noi văzuse acestea, pentru ca vedenia lui să ne fie de ajutor nouă, celor pe care răbdarea

dumnezeiască ne mai păsuiește cu îngăduință. La ce i-a folosit lui că a văzut, înainte de moarte, duhurile necurate sau că le-a cerut păsuire, de vreme ce n-a primit păsuirea pe care le-o ceruse?

10. Mai este încă la noi Atanasie, un preot din Isauria[87], care povestește un lucru înfricoșător, petrecut în zilele sale la Iconium[88]. Acolo, după cum spune, e o mănăstire zisă „a galaților", în care se găsea un călugăr aflat la mare prețuire. Părea înclinat spre bunele moravuri și așezat în orice faptă a sa, dar, după cum s-a văzut pînă la sfîrșit, era cu totul altfel decît se vedea. Căci, pe cînd arăta că postește împreună cu frații, obișnuia să mănînce pe ascuns. Călugării nu știau deloc de acest păcat al lui. Abătîndu-se însă asupra sa o boală a trupului, a ajuns la capătul zilelor.

11. În timp ce își trăia sfîrșitul, a pus să se strîngă la el toți frații care erau în mănăstire. La moartea unui astfel de om, cum îl socoteau ei, călugării credeau să audă de la el ceva înălțător și plăcut. Disperat și tremurînd

[87] *Isauria, ae* „provincie din Asia Mică, situată între Pisidia și Cilicia, în apropierea munților Taurus".
[88] *Iconium, ii*, (gr. *'Ικόνιον, ον*), capitala Licaoniei.

însă, el a fost nevoit să mărturisească în seama cărui dușman era constrîns să plece : „Cînd credeați că posteam cu voi, eu mîncam pe ascuns. Iar acum, iată că am fost dat unui balaur, să mă înghită. Cu coada lui, mi-a legat strîns picioarele și genunchii și, băgîndu-și capul în gură la mine, mi-a sorbit sufletul".

12. Cu aceste cuvinte, a murit. Balaurul pe care îl văzuse n-a mai așteptat să se elibereze de păcate prin căință. E clar, firește, că ce văzuse era numai spre trebuința ascultătorilor : a făcut cunoscut dușmanul în seama căruia fusese dat, dar n-a reușit să-i scape.

13. PETRU. Aș vrea să știu dacă trebuie crezut că după moarte există un foc purificator.

XLI. GRIGORE. În *Evanghelie*, Domnul spune : *„Umblați cît aveți lumină"*[89], iar prin vocea profetului, zice : *„În vremea milostivirii te-am ascultat și în vremea mîntuirii te-am ajutat"*[90]. Reluînd, apostolul Pavel spune : *„Iată acum vremea potrivită, iată acum ziua mîntuirii"*[91].

[89] *Ioan* 12, 35.
[90] *Is.* 49, 8.
[91] II *Cor.* 6, 2.

2. Și Solomon spune: *„Tot ceea ce mîna ta prinde să săvîrșească, fă cu hotărîre, căci în lăcașul morților*[92]*, în care te vei duce, nu se află nici faptă, nici punere la cale*[93]*, nici știință, nici înțelepciune"*[94]. Iar David zice: *„Că în veac este mila Lui"*[95].

3. Din aceste învățături devine clar că, așa cum pleacă cineva de aici, tot astfel se înfățișează la judecată. Și totuși, trebuie să credem că, înainte de judecată există un foc purificator, pentru păcatele ușoare, fiindcă *Biblia*[96] spune că *„celui care va zice împotriva Duhului Sfînt, nu i se va ierta lui nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie"*[97]. Prin această învățătură se dă de înțeles că unele păcate pot fi iertate în veacul acesta, iar altele, în cel viitor. Deoarece se neagă în ce privește un lucru, logica înțelesului arată clar că se îngăduie în ce privește celelalte.

---

[92] În text lat.: *apud inferos* „la cei de jos".

[93] În text lat.: *ratio*, pentru ale cărui sensuri, peste cincisprezece, în latina creștină, vezi A. Blaise, *Dictionnaire latin-français des auteurs chrétiens*, Brepols, 1993.

[94] *Eccl.* 9, 10.

[95] *Ps.* 117, 1.

[96] V. nota 41.

[97] *Mat.* 12, 32.

4. Și totuși, după cum am spus mai înainte, trebuie să credem că acest lucru se poate întîmpla în ce privește păcatele mici și neînsemnate, cum ar fi vorbăria neîntreruptă și inutilă, rîsul neînfrînat sau păcatul grijei de avutul personal (care cu greu se fac fără vină, chiar și de cei care știu cum să se ferească de greșeală), sau păcatul neștiinței, în împrejurări mai puțin grave. Toate acestea împovărează după moarte, dacă nu au fost deloc ușurate cîtă vreme s-au aflat încă în viața asta.

5. Cînd Pavel spune că Hristos e temelia, tot el adaugă: *„Iar de zidește cineva pe această temelie: aur, argint sau pietre scumpe, lemn, fîn, trestie... focul va lămuri ce fel e lucrul fiecăruia. Dacă lucrul cuiva, pe care l-a zidit, va rămîne, va lua plată. Dacă lucrul cuiva se va arde, el va fi păgubit; el însă se va mîntui, dar așa ca prin foc"*[98]. Aceasta s-ar putea înțelege despre focul suferinței, arătat în viața de acum. Totuși, dacă cineva înțelege acestea în legătură cu focul purificării ce va să fie, trebuie să judece cu mare grijă, căci s-a zis că prin foc poate fi mîntuit nu cel care a zidit deasupra acestei temelii fier, aramă sau plumb, adică păcatele majore, și de aceea, mai rezistente și de nedesfăcut în acel

---

[98] I *Cor.* 3, 12–15.

ceas, ci lemne, fîn, trestie, adică păcatele cele mai mici și mai ușoare, pe care focul le arde lesne.

6. Trebuie totuși să se știe că dincolo nimeni nu va avea parte de purificare, nici măcar în ce privește cele mai mici păcate, dacă nu merită acest lucru dinainte, prin fapte bune, cît mai e încă în viața de aici.

XLII. Pe cînd eram încă tinerel, în veșmînt lumesc, am auzit, de la persoane mai în vîrstă și înțelepte, povestindu-se despre un diacon al acestui scaun apostolic, Pascasius, ale cărui cărți ortodoxe și luminoase despre Sfîntul Duh au rămas pînă la noi, că a fost un bărbat de o admirabilă sfințenie. Ocupîndu-se în special cu împărțitul la cei nevoiași, a devenit prietenul lor, disprețuindu-se pe sine. Dar aici, la Roma, în disputa dintre Symmachus și Laurentius, care a aprins pasiunile credincioșilor, el l-a ales pe Laurentius la rangul de pontif. Înfrînt apoi, prin învoirea tuturor, a stăruit totuși în părerea sa pînă aproape în ziua morții, iubindu-l și preferîndu-l pe acela pe care biserica l-a respins de la conducerea ei prin decizia episcopilor.

2. După ce a murit, în vremea pontificatului lui Symmachus, un demonizat a atins dal-

matica[99] așezată deasupra sicriului, fiind imediat însănătoșit. După mult timp, episcopului din Capua, Germanus, despre care am amintit mai sus, medicii i-au prescris ca, pentru vindecarea trupului, să se scalde la termele din Angulus[100]. Intrînd în aceste terme, el l-a găsit pe diaconul Pascasius stînd în picioare și slujind la băile de aburi. Văzînd aceasta, s-a temut foarte tare și l-a întrebat ce caută acolo un om ca dînsul. Acela i-a răspuns : „Am fost trimis în acest loc de pedeapsă doar pentru că am fost de partea lui Laurentius, contra lui Symmachus. Dar fii bun, roagă-te pentru mine lui Dumnezeu și vei ști că ai fost ascultat dacă, întorcîndu-te aici, nu mă vei mai găsi".

4. Pentru aceasta, omul Domnului, Germanus, s-a nevoit în rugăciuni și s-a întors, după puține zile, dar nu l-a mai găsit pe Pascasius în acel loc. Deoarece păcătuise nu din răutate, ci din vina necunoașterii, a putut fi curățat de păcat după moarte.

5. Trebuie totuși să socotim că a obținut aceasta pentru marea sa milostenie, căci

[99] *Dalmatica (vestis)* „tunică largă, cu mîneci lungi".

[100] *Angulus, i (Angulum, i)* „oraș din Samnium, în Italia".

numai atunci putuse să-și merite iertarea, de vreme ce acum nu mai putea face nimic.

XLIII. PETRU. De ce în ultima vreme, referitor la suflete, multe lucruri, care înainte stăteau ascunse, devin acum mai clare? Din cauza revelațiilor și aparițiilor, pare că veacul ce va să fie se îndreaptă spre noi și ni se arată.

2. GRIGORE. Așa este. Cu cît secolul de față se apropie de sfîrșit, cu atît veacul viitor, prin însăși vecinătatea lui, e ca și atins, vădindu-se prin semne tot mai clare. De vreme ce în veacul acesta nu ne vedem gîndurile unii altora, iar în cel ce va să fie ne vom privi unii pe alții în inimă, ce este secolul nostru, dacă nu o noapte, iar cel viitor, dacă nu o zi? Dar, așa cum la sfîrșitul nopții, ziua începe să se ivească și, înainte de răsăritul soarelui, întunericul și lumina se amestecă laolaltă pînă cînd resturile nopții care se risipește se preschimbă deplin în lumina zilei care urmează, tot astfel se amestecă deja sfîrșitul acestei lumi cu începutul veacului ce va să fie, iar întunericul din rămășițele sale, amestecîndu-se cu lucrurile spiritului, lasă să se întrevadă lumina. Multe care sînt din lumea aceea le vedem deja, dar încă nu le înțelegem

perfect, căci le vedem într-un fel de crepuscul, ca înainte de răsăritul soarelui.

3. PETRU. Îmi place ce spui. Însă întîmplarea aceasta, despre un astfel de om ca Pascasius, îndeamnă gîndul la următoarea întrebare : de ce a fost dus, după moarte, într-un loc de pedeapsă, el, al cărui veșmînt a fost atins pe sicriu, iar duhul rău din omul posedat a fost pus pe fugă?

4. GRIGORE. Din această întîmplare trebuie să recunoaștem cît de mare și de felurită e oblăduirea lui Dumnezeu cel atotputernic. Prin judecata Lui, s-a făcut ca același om, Pascasius, să sufere în interior, deoarece păcătuise, și totuși trupul său să facă minuni după moarte, sub ochii oamenilor, care știau că făcuse fapte plăcute Domnului, înainte de moarte. Astfel, nici cei care văzuseră faptele sale bune n-au fost înșelați în ce privește răsplata pentru milostenia sa, nici lui nu-i era iertată fără pedeapsă acea greșeală pe care nu a socotit-o ca păcat și de aceea nu a stins-o cu lacrimile sale.

5. PETRU. Înțeleg ce spui. Totuși, constrîns de această explicație rațională, mă văd obligat să mă tem nu numai pentru păcatele pe care le știu, ci și pentru cele de care nu-mi dau seama.

6. Dar, pentru că veni vorba puțin mai sus despre locurile de pedeapsă ale infernului, unde trebuie crezut că se găsește iadul: pe acest pămînt sau sub el?

XLIV. GRIGORE. Acest lucru nu îndrăznesc să-l tratez la întîmplare. Unii au socotit că iadul se află într-o anumită parte a pămîntului, iar alții cred că se găsește sub pămînt. Totuși mă bate gîndul că, de vreme ce îi spunem *infernus*[101], pentru că se află mai jos[102], iadul trebuie să fie față de pămînt ce e pămîntul față de cer. Poate că de aceea spune psalmistul: *„Ai izbăvit sufletul meu din iadul cel mai de jos"*[103]. Se pare că infernul așezat mai sus e chiar pămîntul, în timp ce iadul e sub pămînt.

2. Cu această judecată se potrivesc și cuvintele lui Ioan, care spune că a văzut: *„o carte pecetluită cu șapte peceți"*. Fiindcă nu s-a găsit *„nimeni vrednic nici în cer, nici pe*

[101] În lat., adjectivul *infernus, a, um* „de jos, dintr-o regiune inferioară" și substantivul, din latina creștină, *infernus, i (infernum, i)* „iad, infern" sînt derivate de la același adjectiv *infer, era, erum (inferus, a, um)* „de jos".

[102] În text este folosit adverbul la comparativ *inferius* „mai jos", din aceeași familie cu termenii menționați mai sus.

[103] *Ps.* 85, 12.

pămînt, nici sub pămînt, să deschidă cartea și să-i desfacă pecețile"[104], a adăugat: *„Și am plîns mult"*[105]. Totuși, spune apoi că a fost deschisă de *„leul din seminția lui Iuda"*[106]. Cu siguranță, ce altceva decît *Sfintele Scripturi* puteau fi tipărite în această carte, pe care doar Mîntuitorul nostru a deschis-o? Făcîndu-se om spre a muri, a învia și a se înălța la ceruri, el a dezvăluit toate tainele care fuseseră închise în ea. Și nimeni din cer, nici un înger, și nimeni pe pămînt, nici un om trăitor în trup, și nimeni sub pămînt, nici un suflet dezlegat de trup, n-a fost găsit vrednic să ne poată deschide tainele cuvintelor *Sfintei Scripturi*, în afară de Domnul. Așadar, de vreme ce se spune că nu s-a găsit nimeni vrednic sub pămînt să deschidă cartea, nu văd ce mă oprește să cred că sub pămînt se află iadul.

XLV. PETRU. Spune-mi, te rog, trebuie să credem că există un singur foc al Gheenei sau trebuie să socotim că sînt pregătite tot atîtea văpăi cît de mare e felurimea păcatelor?

[104] Cf. *Apoc.* 5, 1, 3, 4, 5.

[105] *Apoc.* 5, 4.

[106] *Apoc.* 5, 5.

2. GRIGORE. Unul singur e focul Gheenei, dar nu în același fel îi chinuie pe toți păcătoșii. Cît de mult cîntărește greșeala fiecăruia, tot atît va fi simțită și pedeapsa. Așa cum, pe lumea asta, sub un singur soare se află mai mulți, și totuși nu simt la fel căldura sa, deoarece unul se încinge mai tare, iar altul, mai puțin, tot astfel și acolo, într-un singur foc, nu este un singur mod de a arde : aici, varietatea trupurilor determină acest lucru, dincolo, felurimea păcatelor. Astfel au parte de același foc și, totuși, pe fiecare îl arde în chip diferit.

XLVI. PETRU. Spune-mi, te rog, oare într-adevăr zicem că, o dată ce au fost cufundați acolo, vor arde mereu?

GRIGORE. E foarte clar și, fără îndoială, adevărat că, așa cum fericirea celor buni e fără de sfîrșit, tot astfel nu va exista sfîrșit nici pentru suferința celor răi. Cînd *Biblia*[107] spune : *„Vor merge aceștia la osîndă veșnică, iar drepții la viață veșnică"*[108], de vreme ce promisiunea lui Dumnezeu e adevărată, fără îndoială că nu va fi neadevăr nici amenințarea Lui.

[107] V. nota 41.

[108] *Mat.* 25, 46.

2. PETRU. Dar, dacă cineva ar zice : de aceea i-a amenințat pe păcătoși cu osînda veșnică, pentru a-i opri de la săvîrșirea păcatelor?

GRIGORE. Dacă e falsă amenințarea, făcută numai pentru a îndrepta strîmbătatea, atunci neadevărată este și promisiunea, făcută doar pentru a îndemna la dreptate. Dar cine, în afară de un smintit, ar îndrăzni să spună acest lucru? Iar dacă a amenințat cu ce nu are de gînd să împlinească, cînd vrem să pretindem că e milostiv, sîntem siliți să spunem că e mincinos, ceea ce e hulă.

3. PETRU. Aș vrea să știu cum de e drept ca o greșeală săvîrșită și încheiată să fie pedepsită la nesfîrșit.

GRIGORE. Acest lucru ar fi drept dacă strictul judecător ar cîntări nu inimile oamenilor, ci faptele lor. Nedrepții numai atunci sfîrșesc de păcătuit, cînd termină de trăit. De fapt, dacă ar putea, ei ar dori să trăiască la nesfîrșit, ca să poată păcătui la nesfîrșit,dovedind că tînjesc să trăiască mereu în păcat, pentru că nu încetează în ruptul capului să păcătuiască în timpul vieții. Ține de marea dreptate a judecătorului ca niciodată să nu fie absolviți de pedeapsă cei care n-au vrut deloc să se elibereze de păcat în timpul vieții.

4. PETRU. Dar nici un om drept nu se hrănește cu cruzimea, iar stăpînul drept de aceea ordonă ca sluga vinovată să fie bătută, ca să fie vindecată de nevrednicie. E bătută pentru că trebuie să se îndrepte. Însă cei nedrepți, care sînt dați în voia flăcărilor Gheenei, pentru ce vor arde mereu, dacă nu mai ajung niciodată la îndreptare?

5. GRIGORE. Dumnezeu cel atotputernic e bun și nu vrea chinuirea celor vrednici de milă. Fiind însă drept, El nu se oprește în veci de la pedepsirea păcătoșilor. Toți cei nedrepți, hărăziți la osînda veșnică, sînt pedepsiți pentru propria nelegiuire, dar totuși vor arde și pentru altceva, pentru ca toți cei drepți să vadă întru Dumnezeu bucuriile pe care le primesc și ca să privească la aceia chinurile de la care au scăpat. Astfel, ei își dau seama că sînt cu atît mai îndatorați în veci milei dumnezeiești, cu cît văd că cele rele, pe care le-au învins cu ajutorul Lui, sînt pedepsite pe vecie.

6. PETRU. Dar cum se face că sînt sfinți, dacă nu se vor ruga atunci pentru dușmanii lor, pe care îi vor vedea arzînd, doar s-a spus : *„Rugați-vă pentru dușmanii voștri“*[109]?

[109] Cf. *Mat*. 5, 44.

7. GRIGORE. Ei se roagă pentru dușmani atunci cînd pot să convertească inimile lor la o pocăință rodnică și să-i salveze prin chiar această convertire. Ce altceva trebuie cerut pentru dușmani decît ce a spus apostolul : *„Ca să le dea Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului și ei să scape din cursa diavolului, de care sînt prinși pentru a-i face voia“*[110]? În ce mod se vor mai ruga pentru ei atunci, cînd nu vor mai putea în nici un fel să fie aduși de la nedreptate la faptele cele drepte?

8. Motivul pentru care nu se vor ruga atunci pentru oamenii condamnați la focul veșnic este același care e și acum, cînd nu se roagă pentru diavol și îngerii săi hărăziți chinului veșnic. Motivul pentru care sfinții nu se roagă pentru cei morți fără credință și nelegiuiți este acesta : știindu-i hărăziți chinului veșnic, ei refuză ca meritul rugăciunii lor să fie zădărnicit din cauza acelora dinaintea dreptului judecător.

9. Dacă celor drepți nu le e milă de cei nedrepți, muriți și osîndiți, acum cînd știu că ei înșiși resimt încă ceva condamnabil, legat de propriul trup, cu atît mai sever se vor uita la chinurile celor nedrepți atunci cînd, dezlegați

[110] II *Tim*. 2, 25–26.

de orice păcat al stricăciunii, se vor ține mereu mai aproape și mai strîns de dreptatea însăși. Prin faptul că sînt în preajma celui mai drept judecător, puterea severității absoarbe spiritul lor, astfel încît nu le place deloc ceea ce nu se potrivește cu exactitatea acelei rînduieli lăuntrice.

XLVII. PETRU. Nu mai trebuie dat răspuns în fața unei explicații atît de evidente. Dar mă frămîntă acum o întrebare: cum de se zice că sufletul e nemuritor, de vreme ce e clar că va muri în focul veșnic?

2. GRIGORE. Deoarece se spune că viața e de două feluri, trebuie să înțelegem că și moartea e de două feluri. Una este să trăim întru Domnul și alta e să trăim, în sensul că am fost zidiți sau creați; adică, una e să trăiești întru fericire și alta e să trăiești doar ca ființă. Sufletul e înțeles ca fiind și muritor, și nemuritor: muritor, pentru că renunță să trăiască întru fericire, nemuritor, pentru că niciodată nu încetează să trăiască ca ființă, neputînd să-și piardă viața naturii sale, nici dacă a fost osîndit la o moarte veșnică. Dincolo fiind, el își pierde existența întru fericire, dar nu își pierde existența. De aici se deduce că suferă mereu o moarte

fără de moarte, o lipsă fără de lipsuri, o sfîrșire fără de sfîrșit, deoarece are o moarte nemuritoare, o lipsă nelipsită și un sfîrșit nesfîrșit.

3. PETRU. Ajungînd în clipa morții, cine poate să nu se înfricoșeze în fața unei sentințe de condamnare atît de nepătrunse, oricare ar fi fapta lui? Deși știe deja ce a făcut, totuși el încă ignoră cît de precis vor fi judecate faptele sale.

XLVIII. GRIGORE. Așa e, după cum spui. Dar, de cele mai multe ori, chiar frica spală de păcatele mărunte sufletele celor drepți, la ieșirea lor din trup. Ca și mine, ai auzit adesea povestindu-se despre un sfînt care, ajungînd în pragul morții, s-a temut foarte tare, dar după ce a murit li s-a arătat discipolilor în stolă[111] albă și le-a făcut cunoscut cît de minunat a fost primit.

XLIX. Uneori, prin revelații, Dumnezeu atotputernic întărește mai întîi spiritele celor tremurînd de teamă pentru ca să nu se înspăimînte în fața morții.

---

[111] *V. nota 27.*

2. Trăia în mănăstire cu mine un călugăr pe nume Antonius, care jinduia zi de zi, cu lacrimi multe, la fericirea cetății cerești. În timp ce medita la cuvintele *Sfintei Scripturi* cu mare ardoare și cu mare rîvnă a rugăciunii, nu căuta să găsească vorbele despre cunoaștere, ci lacrimile de căință. Prin acestea, mintea sa stîrnită se aprindea și, părăsind cele pămîntești, își lua zborul, prin contemplație, către ținuturile patriei cerești.

3. Noaptea, în vis, i s-a spus : „Fii pregătit să te duci, pentru că a poruncit Domnul". Spunînd el că n-are bani să se ducă, a auzit de îndată răspunsul : „Dacă e vorba de păcatele tale, ele au fost iertate". Cînd a auzit aceasta pentru prima oară, a tremurat de frică, însă în noaptea următoare a fost îndemnat cu aceleași cuvinte. După cinci zile, cuprins de febră, a murit în mijlocul fraților, care plîngeau și se rugau.

4. Un alt frate din aceeași mănăstire se numea Merulus[112]. Acesta se dedica lacrimilor și milosteniei, iar cîntarea de psalmi nu înceta aproape nici o clipă în gura lui, în afara timpului cînd își hrănea trupul sau îl încre-

[112] Cf. *merula, ae* „mierlă".

dința somnului. Într-o noapte i s-a arătat că, din cer, cobora pe capul său o coroană din flori albe. Puțin după aceea, o boală a pus stăpînire pe el și a murit cu mare voioșie și liniște sufletească.

5. Cînd, după paisprezece ani, Petru, cel care conduce acum mănăstirea, a vrut să-și facă loc de înmormîntare lîngă mormîntul aceluia, izvora de acolo un miros atît de parfumat, după cum afirmă el, de parcă în acel loc s-ar fi strîns aromele tuturor florilor. De aici se vede clar cît de adevărat fusese ceea ce văzuse noaptea în vis.

6. Altul, din aceeași mănăstire, numit Ioan, era un tînăr cu mari însușiri înnăscute. Prin inteligență și smerenie, prin bunătate și seriozitate, el își depășea vîrsta. Îmbolnăvindu-se și ajungînd în pragul morții, într-o noapte i s-a arătat un bătrîn care l-a atins cu o nuia și i-a zis : „Ridică-te. Nu vei muri acum din cauza acestei boli, dar fii pregătit, căci nu vei mai sta multă vreme aici". În timp ce medicii nu mai aveau nici o nădejde în privința lui, el s-a vindecat brusc și a prins puteri. După ce a povestit ce văzuse, i-a slujit lui Dumnezeu vreme de doi ani, arătîndu-se, după cum am spus mai sus, peste anii vîrstei sale.

7. În urmă cu trei ani, a murit un călugăr, iar noi l-am îngropat în cimitirul mănăstirii, după care am plecat cu toții. Ioan, așa cum ne-a spus mai tîrziu palid și tremurînd, rămînînd acolo în timp ce noi ne depărtam, a fost chemat din mormînt de același frate care murise. Sfîrșitul, care a urmat după puțin timp, a arătat aceasta, pentru că după zece zile, cuprins de febră, s-a eliberat de trup.

L. PETRU. Aș vrea să mă înveți dacă trebuie luate în seamă vedeniile ce se arată în timpul nopții.

2. GRIGORE. Trebuie știut, Petre, că aparițiile din vise mișcă sufletul în șase situații diferite: uneori, visele sînt zămislite de preaplinul sau de golul din burtă, alteori, de o nălucire, alteori, de un gînd și, totodată, de o nălucire, alteori, de o revelație, alteori, de un gînd și, totodată, de o revelație. Pe primele două pe care le-am spus, toți le cunoaștem din proprie experiență. Însă pe celelalte patru adăugate le găsim în paginile *Sfintei Scripturi*.

3. Dacă visele n-ar veni, cel mai adesea, de la dușmanul viclean, înțeleptul n-ar mai spune: *„Pe mulți i-au făcut să greșească visele și au căzut cei care au nădăjduit în*

ele“[113]. Sau, fără îndoială, aceasta: *„Nu veți întreba augurii, nici nu veți ține seama de vise“*[114]. Fără îndoială că prin aceste vorbe ale sale se arată că sînt abjurate cele ce țin de auguri.

4. Apoi, dacă visele n-ar veni cîteodată de la un gînd și totodată de la o nălucire, înțeleptul n-ar fi spus: *„Visurile vin din multe griji“*[115]. Iar dacă alteori visele n-ar lua naștere din taina unei revelații, Iosif nu ar fi văzut în vis că va fi preferat fraților săi[116] și nici îngerul nu l-ar fi sfătuit, tot în vis, pe soțul Mariei să ia copilul și să fugă în Egipt[117].

5. Apoi, dacă visele n-ar veni uneori de la o cugetare și totodată dintr-o revelație, profetul Daniel, explicîndu-i visul lui Nabucodonosor, n-ar fi început pornind de la un gînd: *„Tu, rege, te gîndeai în patul tău la ceea ce se va întîmpla mai pe urmă și Cel ce ți-a descoperit taina ți-a arătat ce va fi“*[118], iar puțin mai încolo:

---

[113] *Si.* 34, 7 *(Cartea înțelepciunii lui Iisus, fiul lui Sirah sau Ecleziasticul).*
[114] *Lv.* 19, 26.
[115] *Eccl.* 5, 2.
[116] Cf. *Gen.* 37, 5–10.
[117] Cf. *Mat.* 2, 13.
[118] *Dan.* 2, 29.

„Tu priveai și iată o statuie impunătoare. Statuia aceea mare și impunătoare stătea dinaintea ta..."[119] și așa mai departe. Astfel, cînd cuviincios, Daniel face cunoscut că visul se va împlini și arată din ce gînd s-a ivit, se vădește clar că, de cele mai multe ori, visul se naște dintr-un gînd și totodată dintr-o revelație.

6. Dar, cu cît se schimbă mai mult visele după felurimea lucrurilor, cu atît mai greu trebuie să fie crezute ; din ce fel de îndemn vin și cît de mare este, nu se vădește ușor. Sfinții, printr-un simț lăuntric, discern în timpul nălucirilor și al revelațiilor chiar și glasurile și imaginile din vise, încît știu ori că primesc ceva de la un duh bun, ori că sînt pradă unei năluciri. Dar dacă mintea nu a fost trează în privința lor, sufletul e cufundat în multe deșertăciuni de către duhul amăgitor, care prezice adesea multe lucruri adevărate, pentru ca în cele din urmă să poată lega sufletul cu lanțul unei singure minciuni.

LI. Cu siguranță că așa i s-a întîmplat de curînd unui cunoscut care ținea foarte tare seama de vise. În somn, i se promisese o viață lungă. După ce a strîns bani mulți, pentru

[119] *Dan.* 2, 31.

cheltuielile unei vieți mai îndelungate, atît de brusc a murit, încît a lăsat totul neatins, iar el n-a dus cu sine nici măcar o faptă bună.

LII. PETRU. Îmi amintesc de acela. Să ducem însă pînă la capăt, rogu-te, cele începute. Să credem oare că le este de vreun folos sufletelor dacă trupurile morților au fost îngropate în biserici?

GRIGORE. Morților, dacă nu-i apasă păcate grele, le este de folos să fie îngropați în biserici, căci, de cîte ori apropiați de-ai lor se strîng în astfel de locuri sfinte, își amintesc de cei ale căror morminte le privesc și înalță pentru ei rugăciuni către Domnul. Însă celor pe care îi apasă păcate grele, nu spre iertare, ci mai curînd spre creșterea pedepsei sînt așezate trupurile lor în biserici. Voi arăta mai bine acest lucru dacă voi povesti, pe scurt, cele întîmplate în zilele noastre.

LIII. Cuviosul Felix, episcop de Porto, s-a născut și a fost crescut în provincia Sabinia[120]. El povestește că în acel loc a fost o călugăriță care își păstrase castitatea trupului, dar nu

[120] Cf. *Sabini, orum* „neam italic din ținutul muntos de la nord-est de Roma".

se dăduse în lături de la nerușinarea graiului și de la vorbăria prostească. Așadar, ea a murit și a fost îngropată în biserică.

2. În aceeași noapte, paznicul bisericii a avut o revelație și a văzut că ea era adusă în fața sfîntului altar și tăiată în două : o parte a ei era arsă în foc, iar cealaltă rămînea neatinsă. Trezindu-se dimineața, le-a povestit acest lucru călugărilor și a vrut să le arate unde fusese ea mistuită de foc. Urma arderii unei flăcări apăruse chiar în marmura din fața altarului, ca și cum acea femeie ar fi fost arsă de un foc material.

3. Din această întîmplare se dă clar de înțeles că aceia, cărora nu li s-au iertat păcatele, după moarte nu mai pot fi ajutați de sfintele lăcașe să scape de judecată.

LIV. Marele Ioan, cel care ține locul prefecților în orașul nostru și a cărui sinceritate și seriozitate le cunoaștem, mi-a povestit că patriciul Valerian murise în orașul ce se cheamă Brixa[121]. Episcopul orașului, primind o sumă de bani, i-a procurat un loc în biserică, unde să fie înmormîntat. Acest Valerian, pînă la vîrsta sleirii

[121] *Brixa, ae (Brixia, Brexia)* „oraș în Galia Transpadană (azi Brescia)".

de puteri, a fost un ușuratic și un desfrînat, care a nesocotit să pună capăt viciilor sale.

2. Chiar în noaptea cînd a fost înmormîntat, fericitul Faustinus, martirul, în a cărui biserică fusese îngropat trupul, i s-a arătat paznicului, zicîndu-i : „Du-te și spune-i episcopului să zvîrle afară carnea urît mirositoare pe care a pus-o aici, căci, de nu va face așa, el însuși va muri peste treizeci de zile". Paznicul s-a temut să-i mărturisească episcopului ce i se arătase și, deși a fost sfătuit încă o dată, a renunțat. În a treizecea zi însă, episcopul orașului, deși s-a întors, la ceas de seară, sănătos și nevătămat în patul său, a murit de o moarte năprasnică.

LV. Mai trăiesc și în momentul de față cuviosul frate Venantius, episcop de Luna[122], ca și măritul Liberius, un bărbat preacinstit și nobil. Ei mărturisesc că știu și că oamenii lor au fost de față la această întîmplare despre care povestesc că s-a întîmplat de curînd în orașul Genua[123].

2. Acolo, după cum spun ei, murise Valentin, apărătorul[124] bisericii din Milano, un om foarte

[122] *Luna, ae*, oraș și port în Etruria (azi Luni).

[123] *Genua, ae*, oraș în Liguria (azi Genova).

[124] Lat. *defensor, oris* desemnează aici persoana care avea menirea să apere patrimoniul bisericii.

desfrînat și preocupat de tot ce era frivol. Trupul lui a fost înmormîntat în biserica fericitului mărturisitor Syrus. Însă la miezul nopții s-a făcut larmă, ca și cum cineva ar fi fost alungat din biserică și tîrît cu forța afară. Firește, la auzul acestor strigăte, paznicii au dat fuga și au văzut două duhuri hidoase, care strînseseră picioarele lui Valentin cu un soi de laț și îl trăgeau afară din biserică, în timp ce el implora strigînd și țipînd. Înspăimînați, paznicii s-au întors în așternuturile lor.

3. Dar, făcîndu-se dimineață și deschizînd mormîntul în care fusese pus Valentin, nu i-au mai găsit trupul. Căutînd unde fusese aruncat, în afara bisericii, l-au găsit într-un alt mormînt, cu mîinile și cu picioarele legate încă, așa cum fusese tîrît din biserică.

4. Din această întîmplare reține, Petre, că cei pe care îi apasă păcate grele, dacă pun să fie îngropați într-un loc sfînt, vor fi judecați și pentru îndrăzneala lor. De aceea, locurile sfinte pe aceștia nu-i eliberează de vină, ci dimpotrivă, îi acuză pentru nesocotința lor.

LVI. Pentru ce s-a mai întîmplat în orașul nostru, pun mărturie cei mai mulți dintre zugravii care locuiesc aici. Murind cel dintîi

în breasla lor, a fost îngropat de soția sa în biserica fericitului Ianuarius, martirul, lîngă poarta Sfîntului Laurentius. În noaptea următoare însă, paznicul a auzit sufletul lui strigînd: „Ard, ard". Deoarece a scos mult timp aceste strigăte, paznicul s-a dus s-o anunțe pe soția aceluia.

2. Voind să știe în ce stare se află trupul bărbatului său, în mormîntul de unde ieșiseră astfel de strigăte, dînsa i-a trimis la biserică pe oamenii din breasla soțului ei, să se uite cu atenție înăuntru. Aceștia au deschis mormîntul și au descoperit doar hainele, neatinse. Ele au fost păstrate pînă acum în biserică, mărturie a acelei întîmplări. Însă corpul lui nu l-au mai găsit, ca și cum nici n-ar fi fost pus în acel mormînt.

3. Din această împrejurare trebuie înțeles la ce pedeapsă a fost condamnat sufletul lui, de vreme ce și trupul său a fost aruncat afară din biserică. Așadar, la ce sînt de folos locurile sfinte celor îngropați, dacă cei nedemni sînt zvîrliți afară din ele, prin voia lui Dumnezeu?

LVII. PETRU. Ce ar putea să le fie deci de folos sufletelor morților?

2. GRIGORE. Dacă păcatele nu sînt de neiertat după moarte, de obicei sfîntul dar al ostiei[125] mîntuitoare ajută mult sufletele chiar și după pieire, astfel încît înseși sufletele celor defuncți par s-o ceară uneori.

3. Felix, episcopul amintit mai sus, povestește ce a aflat de la un preacinstit părinte, care a trăit în urmă cu doi ani, locuind în dioceza orașului Centumcellae[126], la biserica Sfîntului Ioan, așezată în locul numit Tauriana. Acest preot, de cîte ori i-o cerea nevoia trupului, se scălda în acel loc, pentru că existau ape calde care produceau aburi foarte puternici.

4. Într-o zi, după ce a intrat acolo, a dat peste un necunoscut pregătit să-i slujească. Acesta i-a scos încălțările din picioare, s-a îngrijit de hainele lui, i-a întins ștergarele la ieșirea din baia de aburi, îndeplinind orice serviciu cu mare supunere.

5. Deoarece aceasta se întîmpla mai des, într-o zi, mergînd spre băile publice, părintele și-a zis în sinea lui: „Nu trebuie să par

[125] Sfînta cuminecătură.
[126] V. nota 51.

nerecunoscător față de omul acela, care mi se arată atît de devotat să mă ajute la îmbăiat. Trebuie să-i duc ceva în dar". Astfel, a luat cu el doi colaci de sfîntă ofrandă[127]. Îndată ce a ajuns acolo, l-a găsit pe acel om, care i-a dat ascultare în toate, ca de obicei. Prin urmare, scăldat și îmbăiat, voind deja să plece, i-a oferit ca binecuvîntare omului care-i slujise, ceea ce-i adusese. L-a rugat să primească cu bunăvoință, pentru că i-l oferea din milostenie.

6. El însă i-a răspuns mîhnit și abătut: „De ce îmi dai acestea, părinte? Pîinea aceasta e sfințită, eu n-o pot mînca. Eu, cel pe care îl vezi, am fost cîndva stăpînul acestui loc, însă, pentru păcatele mele, am fost trimis aici după moarte. Dacă vrei să mă ajuți, oferă, pentru mine, această pîine lui Dumnezeu, ca să mijlocești pentru păcatele mele. Vei ști dacă ai fost ascultat atunci cînd vei veni aici, la baie, și nu mă vei mai găsi". Cu aceste vorbe, a dispărut, încît risipindu-se, cel ce părea a fi om a dovedit că fusese un duh.

[127] În text: *oblationum coronas* desemnează pîinea adusă de credincioși pentru euharistie, cunoscută de credincioșii de azi sub forma și sub numele de *prescură*.

7. Timp de o săptămînă neîntreruptă, preotul s-a nevoit pentru acela, cu lacrimi. A oferit în fiecare zi ostia mîntuitoare. Apoi, întorcîndu-se la baia publică, nu l-a mai găsit. Din această întîmplare se arată cît de folositoare le este sufletelor jertfa sfintei cuminecături. Chiar sufletele morților o cer de la cei vii și dezvăluie semnele prin care se vădește că au fost iertate grație ei.

8. Dar cred că nu trebuie să trec sub tăcere un lucru care îmi amintesc că s-a întîmplat, în urmă cu trei ani, la mănăstirea mea. Un anume călugăr, pe nume Iustus[128], ce fusese inițiat în arta medicinei, îmi dădea ascultare cu grijă, cînd mă aflam în mănăstire și mă veghea în timpul nesfîrșitelor mele boli. Dar, copleșit de o slăbiciune a trupului, a ajuns în pragul morții. În timp ce bolea, îl îngrijea chiar fratele său drept, pe nume Copiosus[129], care și acum mai încearcă la noi în oraș să obțină bani, cu această știință a medicinei, pentru viața sa trecătoare.

9. Însă pomenitul Iustus, cînd și-a dat seama că a ajuns deja în pragul morții, i-a dezvăluit

[128] Cf. *iustus, a, um* „care respectă dreptatea, drept".
[129] Cf. *copiosus, a, um* „bogat".

fratelui său, Copiosus, că avea ascunși trei bani de aur. Firește, acest lucru nu a putut fi tăinuit călugărilor, care, căutînd minuțios și scotocind prin toate leacurile lui, au găsit cei trei galbeni ascunși într-o doctorie.

10. Îndată ce mi s-a înștiințat acest lucru, n-am putut să trec cu vederea un rău atît de mare la un călugăr care trăise în comun cu noi. Regula bisericii noastre fusese întotdeauna ca toți frații să trăiască în comun, deoarece nu-i era îngăduit nimănui să aibă ceva numai al său. Atunci, cuprins de amărăciune, am început să mă gîndesc și la ce să fac pentru curățirea sufletului muribundului, și la ce să prevăd ca pildă pentru ceilalți călugări.

11. Așadar, chemîndu-l la mine pe Pretiosus[130], starețul mănăstirii, i-am zis: „Du-te și ai grijă ca nici unul dintre frați să nu se apropie de muribund și ca acesta să nu primească vreun cuvînt de mîngîiere din gura nimănui. Dar cînd, în ultima clipă, îi va striga pe frați, să-i spună fratele său drept că e respins de toți călugării, din cauza galbenilor[131] pe care i-a ținut pe ascuns. Astfel, cel puțin la

[130] Cf. *pretiosus, a, um* „prețios, de mare valoare".
[131] În text, *solidus, i* „monedă de aur (din epoca imperială)".

moarte, regretul pentru greşeala sa îi va pătrunde în suflet şi se va curăţa de păcatul pe care l-a săvîrşit. După ce va muri, trupul lui să nu fie pus împreună cu ale fraţilor, ci faceţi o groapă, oriunde în grămada de gunoi, aruncaţi-i trupul în ea şi zvîrliţi-i deasupra cei trei galbeni pe care i-a lăsat în urma lui, strigînd toţi împreună : «Banii tăi să fie cu tine întru pierzanie». Şi astfel, acoperiţi-l cu pămînt".

12. Prin aceasta, am vrut să aibă folos şi muribundul şi fraţii rămaşi în viaţă, căci amărăciunea morţii îl putea elibera pe el de păcat, iar pe ceilalţi, o astfel de pedepsire a poftei de bani îi oprea să fie atraşi în păcat.

13. Aşa s-a şi făcut. Cînd acel monah a ajuns în clipa morţii şi a căutat cu nelinişte să se împărtăşească cuiva, nici unul dintre fraţi nu s-a învoit să se apropie de el şi să-i vorbească. In schimb, fratele său după trup i-a făcut cunoscut din ce motiv era respins de către toţi. Imediat apoi, tînguindu-se pentru păcatul său, şi-a dat duhul cuprins de această tristeţe, fiind îngropat aşa cum am spus. Toţi călugării, adînc tulburaţi de această pildă, au început fiecare să aducă spre folosirea în comun orice lucru cît de mic şi de neînsemnat, chiar şi pe

cele care, după canon, le fusese îngăduit întotdeauna să le aibă asupra lor. Se temeau grozav să nu se găsească ceva la ei din cauza căruia să poată fi mustraţi.

14. După ce s-au scurs deja treizeci de zile de la moartea lui, am început să mă gîndesc cu durere în suflet la fratele mort şi la suferinţa lui, căutînd un mijloc de a-l elibera de vină. Atunci, chemîndu-l pe acelaşi Pretiosus, stareţul mănăstirii noastre, i-am spus cu tristeţe : „E mult timp de cînd fratele care a murit se chinuie în foc. Trebuie să ne milostivim şi să-l ajutăm atît cît putem. Du-te, aşadar, şi, începînd de azi, caută să faci pentru el sfînta jertfă, timp de treizeci de zile. Nici o zi să nu fie lăsată să treacă fără ca ostia mîntuitoare să fie jertfită pentru iertarea lui". Pretiosus a plecat şi a dat ascultare.

15. Grijindu-ne de alte treburi, n-am mai numărat zilele scurse. Într-o noapte însă, călugărul care murise i s-a arătat în vis lui Copiosus, fratele său drept. Văzîndu-l pe Iustus, acesta a întrebat : „Ce e, frate? Cum o duci?", iar el i-a răspuns : „Pînă acum am dus-o rău, dar acum sînt bine, căci azi am primit sfînta împărtăşanie".

16. Mergînd imediat la mănăstire, Copiosus le-a spus acest lucru și călugărilor. Frații au numărat cu grijă zilele și era chiar ziua în care fusese îndeplinită a treizecea oblațiune[132] pentru acela. Copiosus nu știa ce făceau călugării pentru Iustus, iar călugării n-au știut ce văzuse Copiosus referitor la fratele său. Aflînd însă, în una și aceeași clipă, și el ce făceau călugării, și aceștia ce văzuse el, visul și jertfa potrivindu-se perfect, s-a adeverit că fratele mort scăpase de chinuri grație ostiei mîntuitoare.

17. PETRU. Cele auzite sînt uimitoare și îmbucurătoare.

LVIII. GRIGORE. Ca să nu punem la îndoială cuvintele morților, ele sînt confirmate de faptele celor vii. Preacinstitul Cassius, episcopul de Narnia[133], obișnuia să aducă zi de zi sfînta jertfă lui Dumnezeu, aducînd la rîndu-i jertfă de lacrimi chiar în timpul sfintelor taine ale slujbei. Arătîndu-i-se în vis unul din preoții săi, el a primit poruncă de la Domnul, zicîndu-i-se: „Fă bine ceea ce faci,

[132] *Oblațiune (oblație)* „dar, ofrandă", „acțiunea prin care preotul îi oferă lui Dumnezeu pîinea și vinul pe care i le închină".

[133] *Narnia, ae*, oraș în Umbria, pe rîul Nar (azi Narni).

slujește bine cînd slujești. Să nu pregete piciorul tău, să nu zăbovească mîna ta. De ziua apostolilor vei veni cu mine și îți voi da răsplata ta".

2. După șapte ani, chiar de ziua apostolilor, săvîrșind sfînta slujbă și primind taina sfintei împărtășanii, și-a dat duhul.

LIX. Am mai auzit că cineva fusese prins de dușmani și legat în lanțuri. Nevasta sa, în anumite zile, obișnuia să aducă sfînta jertfă pentru el. După multă vreme, cînd s-a întors la soție, el i-a spus în ce zile îi erau dezlegate lanțurile, iar ea a recunoscut că acelea erau zilele în care aducea pentru el sfînta jertfă. Și dintr-o altă întîmplare, care a avut loc în urmă cu șapte ani, ni se dovedește ca foarte adevărat acest lucru.

2. După cum mi-au mărturisit și mi-o mai spun mulți oameni credincioși și evlavioși, Agathon[134], episcopul de Panormus[135], căruia i s-a poruncit, pe vremea predecesorului meu de preafericită amintire, să vină la Roma, a

[134] Cf. gr. ἀγαθός, ή, όν „bun, de bună calitate".

[135] *Panormus, i (Panhormus, Panhormum)* „oraș pe coasta de nord a Siciliei, întemeiat de fenicieni (azi Palermo)".

avut de înfruntat o furtună de o forță atît de mare, încît își pierduse nădejdea că va mai putea scăpa de primejdia valurilor. Varaca, luntrașul său, care acum îndeplinește funcția de preot al acelei biserici, strunea barca din spatele corabiei. Rupîndu-se însă funia, el a dispărut deodată, împreună cu barca, între munții de apă. Sfărîmată de valuri, corabia comandată de episcop a ajuns totuși, după multe primejdii, pe insula Ustica[136].

3. După trei zile, văzînd episcopul că luntrașul care fusese smuls împreună cu barca nu se mai arată în nici o parte a mării, l-a crezut mort și s-a întristat foarte. Dar a făcut sfînta jertfă, printr-o slujbă de miluire, singura care se cuvine unui mort, poruncind să i se aducă lui Dumnezeu atotputernic jertfa ostiei mîntuitoare, pentru iertarea sufletului aceluia. După ce a adus ofranda, corabia fiind reparată, a pornit spre Italia. Ajungînd în port, la Roma, l-a găsit acolo pe luntrașul pe care îl crezuse mort. Atunci s-a veselit de nesperata bucurie și l-a întrebat cum a putut să supraviețuiască atîtea zile pe mare, într-o primejdie atît de mare.

[136] *Ustica, ae* „insulă mică în vecinătatea Siciliei".

4. Acesta i-a povestit de cîte ori fusese răsturnat în mijlocul valurilor din timpul furtunii, împreună cu luntrea pe care o mîna, cum a plutit cu ea plină de apă și de cîte ori a șezut deasupra bărcii sale răsturnate cu susul în jos, adăugînd în ce fel îl păzise mila lui Dumnezeu, după ce puterea îi pierise complet din cauza foamei și a ostenelii, tot făcînd acest lucru zile și nopți fără oprire.

5. A mai spus ceva, ce mărturisește și azi: „Luptîndu-mă cu valurile și sfîrșindu-mi-se puterile, capul mi s-a îngreunat dintr-o dată, încît aveam impresia că nici nu eram cufundat în somn, dar nici nu eram treaz. Și iată că pe cînd stăteam eu singur în mijlocul mării, a apărut cineva care mi-a adus pîine să-mi potolesc foamea. Îndată ce am mîncat-o, mi-am recăpătat puterile. Nu mult după aceea, a trecut o corabie care m-a scos din acea primejdie a valurilor și m-a dus la țărm". Auzind acestea, episcopul l-a întrebat care a fost ziua cînd a fost găsit și a aflat că era aceeași zi în care, pe insula Utica, preotul jertfise, pentru el, sfînta ostie lui Dumnezeu atotputernic.

6. PETRU. Fiind în Sicilia, eu însumi am aflat cele ce-mi povestești.

GRIGORE. Cred că acest lucru se face atît de lămurit pentru cei vii și neștiutori, ca să li se arate tuturor celor ce aduc sfînta oblațiune, dar nu știu că ostia le poate folosi chiar și morților, dacă păcatele lor n-au fost de neiertat. Dar trebuie știut că euharistia e de folos doar pentru morții care au meritat în timpul vieții să fie ajutați după moarte de faptele bune, pe care alții le fac pentru ei în viața asta.

LX. Pentru ca drumul să fie mai sigur, trebuie să te gîndești ca binele pe care speri să ți-l facă alții după moarte, să ți-l faci cîtă vreme trăiești. Mai fericit e să mori eliberat de păcat, decît să-ți cauți libertatea după ce-ai lepădat lanțurile de aici. Trebuie, așadar, să disprețuim din tot sufletul veacul acesta, fie și numai pentru că vedem că s-a scurs deja, și să aducem lui Dumnezeu ofrandă zilnică jertfa de lacrimi și ostia din trupul și sîngele Mîntuitorului.

2. Euharistia izbăvește sufletul în chip minunat de la veșnica pieire. Ea reînnoiește pentru noi taina morții Unului-Născut care, deși *„înviat din morți nu mai moare* și *moartea nu mai are stăpînire asupra Lui“*[137], totuși,

[137] *Rom.* 6, 9.

trăind veșnic și fără stricăciune în sine însuși, se jertfește din nou pentru noi, prin taina sfintei oblațiuni. Aici, trupul lui se primește ca hrană, carnea lui se împarte întru mîntuirea poporului, iar sîngele lui nu se mai varsă în mîinile păcătoșilor, ci în gura credincioșilor.

3. Să ne gîndim deci cum e pentru noi acest sacrificiu care imită întotdeauna, pentru iertarea noastră, pătimirea Unului-Născut. Care dintre credincioși se poate îndoi că, în clipa jertfei, la glasul preotului se deschid cerurile, că, la această taină a lui Iisus Hristos, cetele de îngeri sînt de față, că cele de jos se unesc cu cele de sus, că cele pămîntești se împreună cu cele cerești, iar cele văzute și cele nevăzute se fac una?

LXI. Dar, făcînd aceasta, trebuie să ne jertfim pe noi înșine lui Dumnezeu, prin pocăința inimii, căci noi, cei care preamărim taina pătimirii lui Iisus, trebuie să-l imităm în ceea ce facem. Ostia închinată lui Dumnezeu va fi cu adevărat în favoarea noastră numai atunci cînd vom fi devenit noi înșine o ostie.

2. Dar trebuie să ne străduim ca și după vremea rugăciunii, atît cît putem prin mila lui Dumnezeu, să ne păstrăm sufletul grav și

viguros, ca să nu-l slăbească pe urmă vreun gînd trecător, să nu-l răpească pe furiș veselia deșartă a minții, încît sufletul să piardă agoniseala din pocăința sa, prin nepăsarea vreunui gînd ușuratic. Numai astfel a meritat Ana să primească ce ceruse, fiindcă, după lacrimi, și-a păstrat aceeași vigoare a minții. Despre ea, firește, s-a scris : *„Și fața nu-i mai era tristă ca mai înainte“*[138].

LXII. Dar tot acum trebuie știut că numai cine iartă mai întîi ce s-a greșit împotriva lui, acela cere cum trebuie iertarea pentru greșelile lui. Darul nu este primit dacă n-a fost alungată mai înainte vrajba din suflet, căci *Biblia*[139] zice : *„Dacă îți vei aduce darul tău la altar și îți vei aminti că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, și mergi mai întîi să te împaci cu fratele tău și, atunci venind, oferă darul tău“*[140]. Din cauza aceasta trebuie să ne gîndim cît de grav e păcatul vrajbei, din pricina căruia darul nu e primit, de vreme ce orice greșeală e iertată grație darului. Trebuie deci să ne îndreptăm cu gîndul spre aproapele nostru, oricît de

[138] 1 *Reg.* 1, 18 *(Liber I Samuelis).*
[139] V. nota 41.
[140] *Mat.* 5, 23–24.

departe s-ar afla și oricît de despărțiți am fi, ca să-i așternem sufletul nostru și să-l împăcăm cu smerenie și cu bunăvoință. Văzînd învoiala noastră, Ziditorul ne iartă de păcat, primind darul în locul greșelii.

2. Cuvintele *Bibliei*[141] confirmă acest lucru, căci am aflat că sluga care datora zece mii de talanți, căindu-se, a primit de la stăpîn iertarea pentru datoria ei, dar, fiindcă n-a renunțat la datoria de o sută de dinari, pe care o avea față de ea tovarășul ei de sclavie, stăpînul a poruncit să-i plătească datoria ce tocmai îi fusese ștearsă. Din aceste cuvinte se vede clar că, dacă nu iertăm din toată inima ce s-a greșit împotriva noastră, și nouă ni se cere înapoi ceea ce ne bucuram că ni s-a iertat prin pocăință.

3. Așadar, cîtă vreme e îngăduit un răstimp pentru iertare, cîtă vreme judecătorul așteaptă, cîtă vreme cel care ne cîntărește păcatele dorește îndreptarea noastră, să topim cu lacrimi asprimea inimii, să prefigurăm răsplata bunăvoinței față de cei apropiați. O spun cu toată încrederea : după moarte nu vom mai avea nevoie de ostia mîntuitoare dacă noi înșine vom fi fost, înainte de moarte, ostia închinată lui Dumnezeu.

[141] V. nota 41.

Colecția

GRĂUNTELE DE MUȘTAR

propune cititorilor texte fundamentale de teologie, filosofie și mistică creștină, de dimensiuni reduse, dar cu un impact excepțional asupra credincioșilor de pretutindeni. Așa cum un asemenea impact au avut, au și vor avea întotdeauna cele patru Evanghelii, **care nu depășesc, ca întindere tipografică, cincizeci de pagini fiecare. În acest sens,** Grăuntele de muștar **se dorește a fi, dintru început, o** imitatio Evangelii, **atît în formă cît și în conținut.**

Grăunțele de muștar, **pentru că, vorbind despre** Împărăția Cerurilor, **Iisus se referă la minuscula sămînță de muștar care, semănată, încolțește și crește mai impunătoare decît celelalte plante, lăstărind din belșug, încît păsările Cerului își pot împleti cuib sub umbra sa (Marcu, 4, 30–31).** Grăuntele de muștar – **metaforă și emblemă cristică, așadar, pentru ceea ce se cheamă** Împărăția Cerurilor.

CUPRINS